

CAMPINIA

driemaandelijkse uitgave van het
Streekarchief Zuid-Oost Brabant

16e jaargang, nr. 60

januari 1986

Redactie-adres: Streekarchief Zuid-Oost Brabant, rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot
Info: telefoon 04997 - 75245
H. Mijland en J. Suijkerbuijk

INHOUD

	blz.
De prijs van een abonnement bedraagt f 17,— per jaar, te voldoen op postgiro-rekening 47.16.46 van het Streekarchief Zuid-Oost Brabant te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia", ná ontvangst van het acceptgiroformulier.	
De prijs van losse nummers bedraagt f 4,25 per stuk. Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn nog in beperkte aantallen bij de redactie te bestellen.	
Indien opzegging niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van het lopende jaar, wordt het abonnement automatisch met een jaar verlengd.	
Copyright : Streekarchief Zuid-Oost Brabant. Lay-out en drukwerk : Maras Drukkerij, Middelbeers.	
Overname van artikelen of gedeelten daaruit is meestal toegestaan. U dient dit wel van te voren schriftelijk aan te vragen bij de redactie.	
I. De raadhuisen van Bergeyk door R.J.I. Goossens	4
II. Bestse Fundaties door H. Mijland	15
III. Oirschotse gedichten "Mijn dialect" door Toke van de Ven - Lommers	25
IV. Huizen en hun bewoners te Oirschot van de zeventiende tot de twintigste eeuw 57. Koestraat 10 door C. Scholten	26
V. De gemeente Best in de eerste jaren van haar bestaan door J. Suijkerbuijk	32
VI. Oirschotse zoen-accorden A. Zoenen wegens doodslag, nr. 71 - 75 door J. Lijten, m.m.v. L. v.d. Mierden	40

ISSN 0166-6959

Omslag : gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae
van Jacob van Deventer, uit 1558.

I. DE RAADHUIZEN VAN BERGEIJK

door R.J.I. Goossens

Inleiding

Het raadhuis is de plaats waar het gemeentebestuur bijeenkomt om de zaken betreffende de gemeente af te handelen. Het is het bestuurlijk centrum van een plaats. Vóór 1811 was het gemeentebestuur echter meer dan alleen een bestuurscollege. In die tijd was het bestuur ook gemachtigd om akten te verlijden en recht te spreken. Dit kunnen wij ons nu niet meer voorstellen. Voor onze begrippen zijn de rechterlijke en bestuurlijke organen strikt gescheiden (de ideeën van de Trias Politica). In 1811 is deze scheiding onder invloed van de Fransen in ons gebied ingevoerd. Vóór 1811 was Bergeijk de hoofdplaats van een dingbank. Dit is een gebied waarbinnen de schepenen (zoals in die dagen de bestuurders van een gemeente werden genoemd) recht spraken.

Onder de dingbank Bergeijk ressorteerden ook de plaatsen Riethoven, Westerhoven, Borkel en Schaft.

Het bestuur hield zich in die tijd bezig met geheel andere zaken dan nu. Zo had het de zorg voor de inning van de landsbelastingen (naast die van het dorp), de zorg voor de wegen, waterlopen en gemeente-eigendommen, het weren van arm-lastigen en bedelaars van buiten de eigen dorpsgemeenschap, het voldoen aan militaire vorderingen, zoals het leveren van fourage en inkwartiering, en het beheer van de dorpsfinanciën.

Onderwerpen waarmee de gemeenteraad zich nu bezighoudt, zoals cultuur, sport, welzijn, sociale zaken en volkshuisvesting, waren in die dagen onbekende begrippen. Deze taken zijn pas in de loop van de tweede helft van de vorige eeuw en verder in deze eeuw in de gemeentelijke sfeer gekomen.

Het bestuur bestond uit een aantal schepenen en functionarissen, zoals burgemeesters, kerk- en armenmeesters, vorster, bedeljager en nachtwaker.

Bergeijk leverde aan het bestuur van de gehele dingbank drie schepenen, waaronder de voorzitter (de president-schepenen), Westerhoven en Riethoven ieder twee en Borkel en Schaft sinds 1752 ieder één. Samen met de drossaard als vertegenwoordiger van het "heerlijk" gezag spraken zij recht, waaronder het verleden van akten.

Op bestuurlijk niveau werkten zij samen met de burgemeesters en in belangrijke zaken werden ook de andere functionarissen bij de zaak betrokken. We spreken dan over de regenten van het dorp of over het "corpus".

De term burgemeesters verdient enige uitleg, omdat dit niet dezelfde functie-inhoud heeft als de tegenwoordige burgemeester, de voorzitter van de gemeenteraad. Vóór 1811 was de burgemeester de eerst verantwoordelijke voor het financieel beheer, zoals het innen van de dorpsbelastingen en het aangaan van geldleningen.

De gemeente was hiertoe verdeeld in een aantal wijken of "heertgangen" en iedere wijk had een eigen burgemeester. Jaarlijks leggen zij in de dorpsrekening verantwoording af van hun handelen ten overstaan van de schepenen, soms aangevuld met aparte rekenmeesters.

Het archief

De geschiedenis van een dorp is bijna alleen te schrijven wanneer men kan terugvallen op archiefstukken. Tesamen met beeldmateriaal (foto's en kaarten), verhalen en voorwerpen vormen zij de historie van een gemeente.

Het moet helaas gezegd, maar archiefzorg heeft niet altijd hoog op de lijst van prioriteiten gestaan van gemeentebesturen.

Toch is het van belang dat de archivalia in goede staat worden bewaard, niet alleen uit historisch oogpunt, maar ook vanwege het feit, dat in de archiefstukken de bewijzen vastliggen van de rechten en plichten van bestuur en burgers.

In Bergeijk heeft men dit al vroeg onderkend, want het dorpsreglement uit 1663 geeft strikte aanwijzingen voor een veilig archiefbeheer.

Artikel 19 zegt: "(dat) alle de Charters, privilegien, oude rollen ende registers, mitsgaders rekeningen ende andere de gemeente concernerende in een bequaame kist ofte caste sullen werden opgesloten ende bewaert."

Deze kist, ook wel "comme" genoemd, dient in de raadkamer te worden geplaatst.

De beveiliging van de archiefstukken wordt daarbij niet uit het oog verloren, want de kist wordt voorzien van maar liefst vier sloten, waarvan de sleutels verdeeld worden over de dorpen. Bergeijk houdt twee sleutels: één bij de president-schepenen en één bij het college van tienmannen (ingesteld als controleorgaan voor de dorpsfinanciën); Westerhoven en Riethoven krijgen ieder één sleutel.

Alleen de stukken die op dat moment in behandeling zijn (nu zouden we dat het dynamisch archief noemen) mogen bewaard worden ten huize van de secretaris.

Van kroeg naar sacristie

In de loop van de zestiende eeuw splitst de dingbank Eersel zich in twee aparte schepencolleges: Eersel en Bergeijk. Vanaf dat moment bestaat in Bergeijk de noodzaak een vergaderruimte te hebben voor het schepencollege. Gezien de centrale plaats die de herberg in de samenleving innam was het niet verwonderlijk dat daar de vergaderingen werden belegd. Aan het gebruik van een herberg zijn echter nadelen verbonden. Het gebruik van alcohol kan de gemoederen flink verhitten en zo kon het gebeuren dat vergaderingen uitliepen op scheld- en vechtpartijen. Dit verschijnsel baart de (centrale) overheid zorgen, zodat in de dorpsreglementen van diverse dorpen expliciet wordt verboden nog langer bijeen te komen in de herberg voor vergaderingen van het dorpsbestuur en het gerecht. Zo ook in Bergeijk.

In 1663 keurt de Raad van State te 's-Gravenhage een bestuursreglement goed, waarin de bevoegdheden van de diverse functionarissen staan omschreven.

Artikel 18 luidt: "dat egene bijeenkomste, noch vergaderinge bij schout, stadthouder, schepenen ende thienmannen noch oock genecht sullen gehouden worden in herberge."

Hetzelfde artikel geeft ook aan waar een geschikte localiteit te vinden is voor die bijeenkomsten van het dorpsbestuur, nl. de "gerwecamer", of de sacristie van de grote kerk. Dit alternatief vindt genade in de ogen van de schepenen, want in datzelfde jaar wordt de sacristie verbouwd. In de dorpsrekening van 1663 is hiervan de afrekening bewaard.

Deze is als bijlage hierbij opgenomen.

Krakers in 1665

De sacristie wordt in 1663 verbouwd, maar er komt een kink in de kabel.

In 1665 richt het gemeentebestuur van Bergeijk een verzoekschrift aan de Raad van State met de vraag een onhoudbare situatie op te lossen. Na de verbouwing heeft een "seeckere vrouw met haer kinderen" intrek genomen in de sacristie en weigert elders onderdak te zoeken. Deze vrouw, "blijvende obstinaet" weigert gehoor te geven aan de bevelen van de schepenen, nee erger nog, zij zelf uit "seer quaede dreigementen" aan het adres van de bestuurders. De Raad van State wil licht het verzoek op 26 juni 1665 in. De vrouw krijgt tien dagen de tijd te vertrekken, zo niet dan zal de drossaard gepaste maatregelen treffen.

Vermoedelijk is zij gezwicht voor het oordeel van die wijze heren in Den Haag, want in het rechterlijk archief van Bergeijk zijn geen aanwijzingen meer aange troffen, dat het tot een proces is gekomen.

Terug in de herberg

Het is niet bekend hoe lang het bestuur gebruik heeft gemaakt van de sacristie. In 1721 stort de toren van de kerk in en blijkt ook de rest van het gebouw ernstige bouwkundige gebreken te vertonen. Misschien heeft men ook in die tijd de sacristie als vergaderruimte afgeschreven.

In 1737 wordt in de dorpsrekening melding gemaakt van een andere vergader ruimte: de herberg. Terug naar af dus.

Op 16 december van dat jaar echter sluiten de schepenen van Bergeijk met de secretaris van de dingbank, Johan van Beverwijck, een overeenkomst, waarbij de laatstgenoemde voortaan een vergoeding ontvangt voor "hout, turff, vuijr ende ligt" wanneer het dorpsbestuur bij hem vergadert.

Men komt namelijk weer tot dezelfde conclusie als 70 jaar tevoren: dat zij "daer inne (= de herberg) hare besoignes met geen genoegsame vrijheijt connen ver-

rigten, en seer dikwijls wierden gefrustreert met alderhande insolentien van dronckaerts en moetwilligers, als met schrickelijke vloeken, sweeren, rasen ende tiren en wat dies meer is."

Plannen in 1752

Het mag dan in 1737 afgelopen zijn met vergaderingen in de herberg, een bevredigende oplossing is er nog niet. In 1752 neemt het corpus (de vergadering van schepenen, burgemeesters, kerk- en armenmeesters) een besluit over te gaan tot de bouw van een nieuw raadhuis. De locatie is bekend, maar om mij onbekende redenen gaat de bouw in dat jaar niet door.

Vast staat, dat reeds in 1754 in de gemeenterekening een bedrag van f 85,— is terug te vinden als uitgaven voor verteringen van de regenten ten huize van Francis Verhoeven, herbergier, "zoo in het veranderen van de magistraat, aanstellen van Borgemeesters en Collecteurs, het setten en maaken van de Boeken, het houden van compartien en in het opneemen en sluijten der reekeningen".

Eindelijk ....

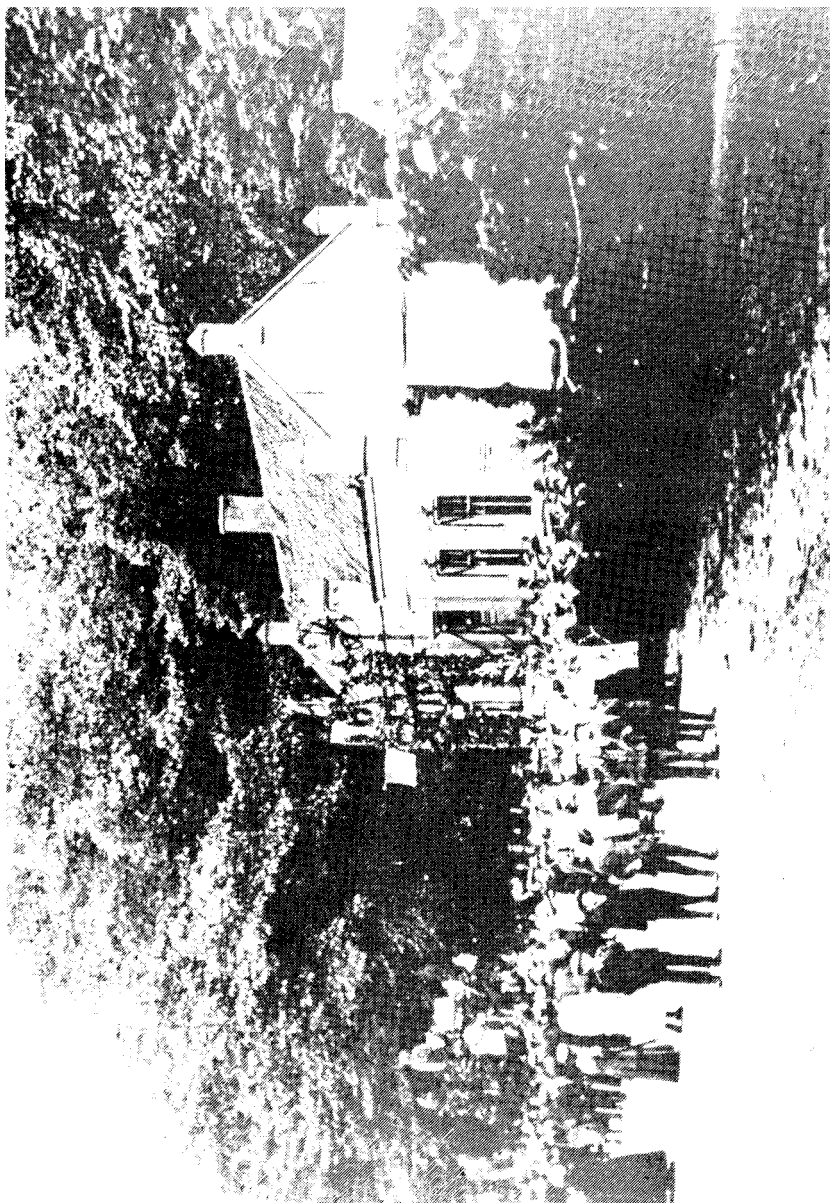
In 1769 is het dan uiteindelijk zo ver: het plan uit 1752 wordt uit de "comme" gehaald en uitgevoerd. Op 23 januari van dat jaar valt reeds de beslissing: "de president en scheepenen, reekenmeesters, setters en borgemeesters der dingbanke van Bergeijk goedgevonden en verstaan een nieuwt Raadhuijs te zetten en op te timmeren op zoodaanige plaats binnen den dorpe Bergeijk als daar toe bij president en scheepenen sal worden verkosen en als het bequaamste en voordeeligste voor deezen dingbanke sullen vinden te behooren."

Op 29 mei is men het eens over die "bequaamste en voordeeligste" plaats, namelijk zoals ook al in 1752 werd gesuggereerd, "teegen over de huijzinge vanden heer Johan van Beverwijck en Christiaan Verhoeven gelegen aan 't marktveld tot Bergeijk, te beginnen aan de Zuidzijde aan de gemeente straat aldaar neevens lopende".

De kosten van de bouw bedragen volgens het bestek f 766,— en het werk zal door Willem Willems uitgevoerd worden.

Voor onze begrippen is dit een nietig bedrag, maar in die tijd is het een forse uitgave, zoals blijkt uit het feit, dat de gemeente op 3 juli 1769 een verzoekschrift richt aan de Staten-Generaal om dat bedrag te mogen lenen.

Een jaar later blijkt dat de bouw duurder is geworden dan oorspronkelijk gepland: het tekort bedraagt f 100,—. Wat heeft de bouw dan zo duur gemaakt. De gemeenterekening van 1770 geeft uitkomst: het maken van een groter venster, de aanschaf van betere plavuizen, het herstel van het balkon dat tijdens een strenge

Het gemeentehuis van Bergeijk, omstreeks de eeuwwisseling

vorstperiode is ingestort, en een tafel voor het gemeentebestuur met 14 biezen- en 6 houten stoelen. De kosten worden volgens een bepaalde verdeelsleutel omgeslagen over de dorpen.

Een groter raadhuis nodig

150 Jaar lang voldoet het raadhuis van Bergeijk aan de behoefte van het bestuur; eerst als zetel van de dingbank en na 1810 als centrum van bestuur van de gemeente Bergeijk. Wanneer in het begin van deze eeuw het takenpakket van de gemeente sterk wordt uitgebreid, door de sociale wetgeving en distributiewerkzaamheden, wordt de huisvesting te krap.

Op 16 december 1918 debiteert de gemeenteraad over de bouw van een nieuw en groter raadhuis. Het raadslid Rombouts zal zich oriënteren op een geschikte locatie.

Een week later kan hij reeds melden, dat de weduwe Verhoeven op 't Hof een stuk grond bezit, dat geschikt zou zijn. Zij voelt er echter (nog) niets voor dit aan de gemeente te verkopen. De burgemeester schuift het plan terzijde.

In september 1919 meldt het raadslid Willems, dat de weduwe nu wel het stuk grond heeft willen verkopen. Met de aankoop van ook de twee belendende percelen van J. Sengers en de weduwe Kanen komt een oppervlakte beschikbaar die ruim voldoet aan de eisen voor de nieuwbouw.

Er ontstaat een debat tussen de raad en de burgemeester over de vraag wanneer men met de bouw kan beginnen. De raad wil zo spoedig mogelijk met de bouw starten, terwijl de burgemeester problemen voorziet bij de financiering van het project. Hij zegt dan ook: "We zullen ons nog wat met ons oud prulding moeten behelpen, we hebben het er al zo'n langen tijd mede gedaan."

Nog tien jaar "prulding"

Eerst in 1921 komt het raadslid Van Veldhoven weer op de zaak terug en vraagt of nu de tijd niet is aangebroken iets te ondernemen. Het college is pas terug uit België, waar onder andere enkele nieuwe gemeentehuizen zijn bezocht. De burgemeester heeft wat foto's gemaakt en ansichtkaarten meegenomen. Op 12 mei neemt hij ze mee ter raadsvergadering.

Op dat moment speelt ook de kwestie of Bergeijk en Luyksgestel zullen worden samengevoegd. Dit is voor de gemeenteraad een teken de burgemeester te manen tot spoed met de nieuwbouwplannen. Dit heeft resultaat, want het idee van annexatie zal nieuwe problemen oproepen, vooral met betrekking tot de locatie van het raadhuis. Het besluit valt: in 1922 zal begonnen worden met de bouw van het raadhuis.

In november 1921 worden advertenties geplaatst waarin ontwerpen voor een nieuw raadhuis worden gevraagd en verschillende architecten uit de regio reageren. Uit drie ontwerpen (Van Beek uit Eindhoven, Luijten uit Aalst en Van der Velden uit Geldrop) wordt dat van Van der Velden gekozen. De andere kandidaten krijgen als onkostenvergoeding ieder een bedrag van f 25,—.

De vraag blijft, waar de meest geschikte plaats is voor het raadhuis. In 1919 is er voor dat doel grond aangekocht, maar nu komen toch weer stemmen naar voren die een andere locatie op het oog hebben. Er worden twee varianten voorgesteld: de plaats waar nu het oude raadhuis staat en de tuin van de dokter 'waar de peerenboom staat'.

Met vijf stemmen voor en twee tegen wordt toch gekozen voor de locatie, waarvoor reeds in 1919 de grond was aangekocht.

De inschrijving voor de aannemers vindt een half jaar later plaats en dan blijkt, dat de laagste inschrijving nog altijd f 5000,— zit boven het bedrag van j 25.000,— dat de gemeenteraad als limiet had vastgesteld.

Het raadslid Van Veldhoven, die zich gedurende de gehele procedure laat zien als een fervent voorstander van een nieuw raadhuis, ziet echter budgetair nieuwe mogelijkheden. Hij stelt, dat de uitgaven voor de aansluiting van electrisch licht en waterleiding niet specifiek hoorden bij de nieuwbouw, omdat dit reeds was opgenomen in een verbouwings- en onderhoudsprogramma voor het oude raadhuis.

Zo komt uiteindelijk het totale bedrag uit op f 25.600,— en met dit bedrag kan de gemeenteraad, zij het morrend, tenslotte instemmen. De gemeentesecretaris typt in de notulen deze discussie als volgt: "t is weer 't zelfde deuntje als een vorige keer".

Een ander probleem vormt de financiering zelf. Van Veldhoven stelt voor enkele percelen heide, die voor de gemeente economisch gezien niet interessant zijn, te verkopen en de opbrengst hiervan aan te wenden voor de bouw van het raadhuis.

In overleg met de houtvester van Staatsbosbeheer, de heer Winkelman, wordt de opbrengst geschat op f 13.000,—, zodat het resterende bedrag geleend zal moeten worden.

De vorderingen

De bouw van het raadhuis verloopt niet erg vlot, zodat op 2 april 1924 het college op aandrang van de gemeenteraad poolshoogte gaat nemen. De architect zal zich op het gemeentehuis moeten verantwoorden voor de gang van zaken.

Anderhalve maand later wordt de opzichter Van de Berk door de raad fors bekritiseerd "aangezien Van de Berk met 't werk niets opschiet en 't maar aan de draai houdt".

Intussen lopen de kosten steeds hoger op, zodat de raad een aanvullend krediet moet goedkeuren van f 10.000,—.

In oktober heeft wethouder Van Veldhoven weer een vervelend verzoek aan de raad: nog eenmaal een aanvullend krediet van j 5.000,—. De raad wil echter alleen toestemming geven als de wethouder een gespecificeerde staat kan overleggen van de nog te verwachten kosten. Dit schijnt niet gemakkelijk te zijn, want de raad moet tot 5 januari 1926 geduld hebben voor de lijst gereed is. Het krediet wordt dan zonder verdere discussie goedgekeurd.

De tijd gaat ook dringen, want de notulen van 2 december 1925 melden dat in het oude raadhuis stukken pleisterwerk van het plafond vallen, zodat in allerijl een steunpilaar moet worden geplaatst.

In het nieuwe gebouw is men intussen begonnen in snel tempo met de afwerking. De nieuwe terrasvloer geeft echter problemen, maar om tijd en geld te sparen wordt besloten het euvel provisorisch op te lossen met losse karpetten.

De firma V. en D. te Eindhoven levert de gordijnen, de vloerbedekking en de meubilering en de burgemeester bestelt bij een boomkweker enkele sierheesters en een ligusterhaag.

De vrachtrijder Sporen brengt uit Roermond een kruisbeeld mee, dat op initiatief van de burgemeester en de architect is vervaardigd.

De eerste raadsvergadering in het nieuwe raadhuis

De Meerijsche Courant en het Eindhovensch Dagblad melden in hun edities van resp. 15 en 17 juni 1926, dat de eerste raadsvergadering zal gehouden worden op zaterdag 19 juni om 11.00 uur.

Op 23 juni verschijnt in de Meerijsche Courant het verslag: voorafgaand aan de vergadering hadden de leden van de gemeenteraad de gelegenheid het gebouw eens goed te bekijken. "Men kon bespeuren dat de raadsleden trots waren op hun nieuw gemeentehuis", zo luidt het.

De andere krant, het Eindhovensch Dagblad, bericht reeds op 21 juni over de opening: "Wegens omstandigheden is de inwijding en officiële opening van het gemeentehuis tot over enkele maanden uitgesteld, hoewel zaterdag jl. de eerste raadsvergadering in het nieuwe raadhuis te gehouden".

Het oude raadhuis wordt in 1927 tot lagere school verbouwd.

Niet op de "Rooden dag"

Na ongeveer een jaar stelt wethouder Van Veldhoven in de raad een vraag over de officiële opening. Laten we hier de notulen volgen: "bij de rondvraag vraagt de Heer van Veldhoven hoe er de leden over denken om 't nieuwe raadhuis eens officieel in te wijden. Mij dunkt zegt spreker, dat een raadhuis dat zoo wijd en zijd beroemd is, ook deze eer wel mag te beurt vallen. De Heer Keuyken Pzn. informeert op welke wijze men het zoude willen doen. De Heer Theus zou er maar

th...
 s4*9 v₄ St...
 c3⁵4 4...
 b e4 y.J.
 • 4.4:1-cgr--J...%
 ir'~. 1+44-- r-ite P9'1
 G⁵
 404 Cl
 17
 27 is
 Wh2;-J14-n-SY1--
 „kt,
 R-I»
 C211194 CF.1 ah
 NJO-gru-
 6
 CA rw_t
 •4r--4

Rekening van de verbouwing van de sacristie tot raadkamer in 1663

geen beweging (?) meer op maken. 'T heeft al genoeg geld gekost, zegt spreker. Wethouder Van Veldhoven zoude er een feestje van maken met de harmonie er bij en verdere plechtigheden zoodat zulks de Bergeikenaren nog lange jaren zal geheugen. Wethouder Kuyken vindt dat 't nu geen zin meer heeft daar 't al zoo langen tijd is betrokken.

Wethouder Van Veldhoven zegt, dat het al in de krant heeft gestaan, dat het raad-huis zoude worden ingewijd doch dat het niet is geschied. Doch stelt nu voor om definitief te besluiten om flink 't raadhuis in te zegenen en den dag daarvoor te bepalen b.v. op 1 mei.

Kuyken Pzn. zegt dat 1 mei op een zondag valt en dat dit den Rooden dag is, hij zou 't feest dan liever op een anderen dag bepalen, want 1 mei vieren de socia-listen feest. Nu, laten we 't dan stellen op 3 mei. Wordt algemeen goedgevonden".

Helaas, van deze gebeurtenis is in de archieven en de kranten niets terug te vinden. In 1932 wordt, tot slot, nog een uurwerk geplaatst. Het is afkomstig van het ge-meentehuis van Waalwijk, waar men een nieuw electricch uurwerk heeft aange-schaft. De firma Eijsbouts uit Asten stelt het uurwerk voor f 340,-- beschikbaar en geeft 10 jaar garantie. Reactie in de gemeenteraad: "of het niet goedkoper kan"! Begrijpelijk in een tijd dat de crisis op haar hoogtepunt is en de financiën van de gemeenten tot een minimum zijn beperkt.

De ruimte die het raadhuis bood, was voor de secretarie anno 1930 ruim voldoende. Toch heeft men in die dagen niet kunnen voorzien hoe sterk het gemeentelijk apparaat zich in 50 jaar zou uitbreiden. Het takenpakket van de gemeente is sterk uitgebreid, de bevolking is mondiger geworden en zo is ook het aantal ambtena-ren sterk gestegen.

In de vijftiger jaren heeft dit al geleid tot een voorziening met noodlocalen, maar ook hier was de ruimte na verloop van tijd op.

Deze situatie die op den duur onhandbaar en onwerkbaar was, heeft toch stand gehouden tot de jaren '80, toen begonnen is met de bouw van het huidige nieuwe en moderne raadhuis.

Bijlage

BERGEIJK
[inv. nr.](#) 158 fol. 113v-114v

Dorpsrekening 1663

Annotitien van tgene gedebourseert ende noodich te betaelen staet tot reparatie gedaen ende te doen aende gerwecamer nu genoemd 't Raethuijs van Bergeijck, ende sulcx alle uijt crachte ende ordre vanden Reglemente over onse vrijheijt bij-

den Ed. Rade van State opden 19en februari 1663 geemaneert ende uijt dien crachte naer publicque veijlinge met advoj van die van Rijthoven ende Westerhoven bestelt soo als volcht:

Voor ijerst volgense seeckere annotitie daervan sijnde de daertoe dienende metselrije aengenomen bij Thomas den Metser voor eene somme van	17- 0-0
Vuijt crachte als voor de timmeragie aengenomen bij Adriaen Peeters ende Peter Hendricx ter somme van	27-15-0
De selce vompte alnoch tgene hij bovens belet van aenneminghe noodich hebben gewerckt bij ons gevisiteert ende met de selve veraccordeert ter somme van	21- 0-0
Ende noch aen ijseren nagelen	0- 6-0
Iten aen Anthonis Peter Berchmans voor gemaectt ende geleverd ijserwerck, bestaende in tralien ende gelaesramen, nagelen, ancker, als noch te leveren een nachtslot op de deuren gehengen desselfs ende oock der vensteren ter somme van	12-11-0
Item aen Goijaert Huijbrechts voor geleverden calck, schalien, loo, nagelen, mette karvragten tsamen	51-18-0
Item en Gibel Janssen voor tverschot van steenen ende vrachten der selver ter somme van	35-12-8
Item aen Gerit Baers over tleveren van schalie plancken ter somme van	13-10-0
Item aen Jan Willems voor deckloon van schalien	10-10-0
Item aen gelaesen int Raethuijs	5- 0-0
Aen Peter den Rademaker voor tleveren van twelff viercante stoelen ende eene taeffel bequaem ende ten minsten thien voeten lanck	12- 0-0
Aen Thomas den Metser voor tmaken van eenen middelmuur	1-16-0
Item aen Jacob vanden Eijnden over geleverden calck	6-10-0
	<hr/>
	214-18-2

Aldus gecalculeert ter somme van tweehondert veertien gulden achteen stuijvers twee oort.

II. BESTE FUNDATIES

door H. Mijland

Inleiding

In de twee voorgaande afleveringen van Campinia zijn de verwickelingen rond de verdeling van de gasthuizen en fundaties te Oirschot en Best beschreven, welke verdeling noodzakelijk werd door de afscheiding van Best.¹⁾ De verdeling hield in dat het genot van alle gasthuizen en fundaties, voor zover de gemeentebesturen of armbesturen daar aanspraak op hadden, aan die gemeente bleef waarbinnen de bezittingen waren gelegen. Een uitzondering werd gemaakt voor de fundatie Amelrijk Booth, die in beide gemeenten bezittingen had. Voor deze fundatie werd zoals we gezien hebben een aparte regeling getroffen.²⁾ De vóór 1849 bestaande gasthuizen en fundaties zijn door de commissie tot verdeling opgesomd in een missive van 27 maart 1847.³⁾ Volgens dit schrijven bleken er in de gemeente Best zes fundaties te bestaan, terwijl onder Best ook de Cantorij werd genoemd met bezittingen te Oirschot en Best. De Cantorij was echter geen fundatie in de zin zoals hier bedoeld, doch een beneficie verbonden aan het Kapittel van de kerk van Sint Petrus te Oirschot.⁴⁾

De zes Bestse fundaties willen we in deze en de volgende afleveringen weer wat tot leven brengen. We zullen trachten om per fundatie na te gaan wanneer zij gesticht is en met welk doel, of er gegevens over de fundaties te achterhalen zijn én welke bezittingen er aan de fundatie vermaakt werden. Zo mogelijk zal nader ingegaan worden op het beheer van die bezittingen. Met name dit laatste zal niet in alle gevallen lukken en wel om diverse redenen. Ten eerste, veel fundaties zijn familie-fundaties waarvan het beheer is gevoerd door een van de familieleden. Veelal is het archief van zo'n fundatie niet meer te achterhalen. Een tweede mogelijkheid is dat de fundatiegoederen aan de Tafel van de H. Geest vermaakt werden. De zeer omvangrijke administratie van deze instelling is wel bewaard gebleven, doch het probleem is dan dat de fundatiegoederen niet meer als zodanig te herkennen zijn. Andere mogelijkheden zijn dat de archiefstukken verloren zijn gegaan of nog niet achterhaald zijn.

Mocht een van onze lezers bekend zijn met het bestaan van fundatie-archieven, dan zouden wij dit graag vernemen.

1. FUNDATIE REINIER FRANKEN VERHEIJDEN EN HEIJLKEN VAN DEN ACKER

Stichting en doel

Reinier Franken Verheijden en zijn echtgenote Heijlken Jan Thomasse van den Acker⁵⁾ laten op 4 juli 1659 door notaris Johan van den Kerckhoff te Oirschot hun testament opmaken.⁶⁾ Hun testament, waarvan in de bijlage een transcriptie is gegeven, heeft de volgende inhoud:

1. Alle roerende en onroerende goederen worden vermaakt aan de langstlevende.
2. Mochten er na het overlijden van beide testateurs nog goederen over blijven, dan vermaken zij die als volgt:
  - a. aan de huisarmen in de parochie van Sint Odulphus (te Best)
    - een jaarlijkse erfpacht van 12 lopen rogge, Oirschotse maat
    - de (woon-)kamer van het huis waarin de testateurs op dat moment
    - wonen met de helft van de hof bij dat huis;
  - b. aan hun nicht Maria, dochter van wijlen Peter Francken Verheijden, een legaat van 50 Carolus gulden;
  - c. aan Clara, de natuurlijke dochter van Evert Eeckerschot, verwekt bij Meriken Jan van den Acker, een legaat van 25 Carolus gulden; dit legaat vervalt echter wanneer Clara alsnog als erfgename van de testateurs wordt geaccepteerd;
  - d. aan hun naaste familieleden de overige goederen, met dien verstande dat de goederen toekomen aan die familie waarvan ze afkomstig zijn.

Ten aanzien van punt 2a wordt nader bepaald, dat:

- aa. De naaste bloedverwanten van de testateurs, zo zij tot de huisarmen mochten gaan behoren, de eerste rechten hebben bij de toewijzing van de erfpacht en op bewoning van de kamer en het gebruik van de halve hof. Deze toewijzing aan een bloedverwant mag slechts voor maximaal drie achtereenvolgende jaren geschieden. Na die periode dient de toewijzing aan een andere bloedverwant of aan een niet-bloedverwante Bestse arme te geschieden.
- bb. Het huis waarin de testateurs wonen en het aangrenzende erf worden bestemd om daaruit de lasten op en het onderhoud van de kamer en de halve hof te bekostigen.
- cc. De kamer en de halve hof mogen niet gebruikt worden om daarmee de erfpacht van 12 lopen rogge te betalen.

Het doel van de fundatie is dus het verzorgen van huisvesting en het voorzien in het onderhoud van huisarmen te Best, waarbij echter voorrang gegeven wordt aan arme familieleden van de fundateurs, die zowel binnen als buiten Oirschot woonachtig mogen zijn. Het bezit van de fundatie bestaat uit een jaarlijks inkomen uit de erfpacht en uit een woonkamer met bijbehorende moestuin, met garanties voor voortbestaan en onderhoud.

De stichters

Reinier is een zoon van Franciscus Lamberts.⁷⁾ Zijn geboortedatum hebben we niet kunnen achterhalen, noch de naam van zijn moeder.⁸⁾ Reinier overlijdt op 14 mei 1662 in de herdgang Naestenbest.⁹⁾ Hij trouwt op 23 november 1628 in de parochiekerk van Sint Odulphus te Best met Heijlken, de dochter van Joannis Thomasse van den Acker, kerkmeester van Sint Odulphus, en Mariken de Harnismaker. Zij overlijdt op 8 december 1666, eveneens in Naestenbest.¹⁰⁾

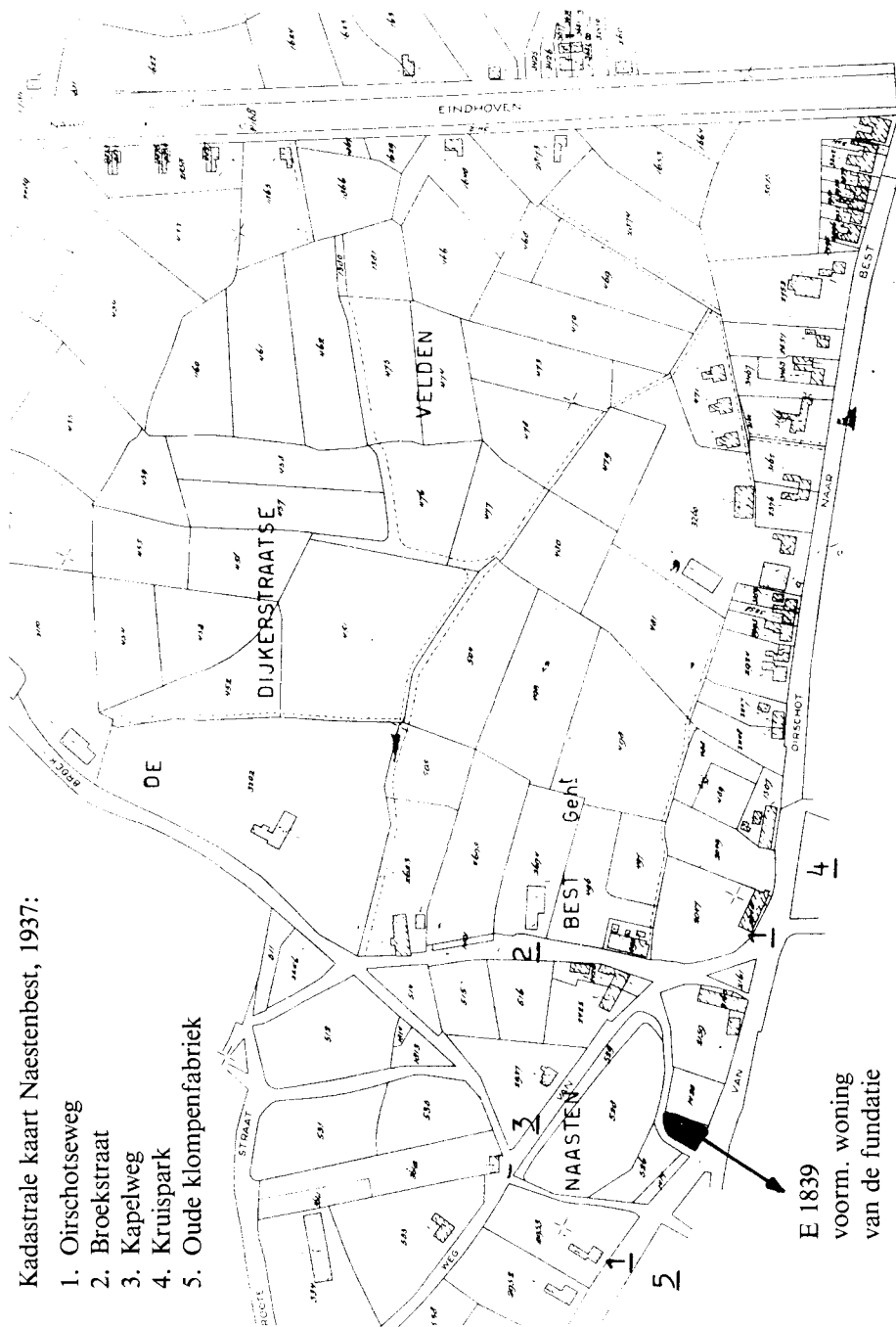
Het huwelijk van Reinier en Heijlken blijft kinderloos, dit blijkt niet alleen uit de formulering van hun testament, maar ook uit de akte van prisatie die na het overlijden van Reinier is opgemaakt.¹¹⁾ Wie dan als erfgenamen van Reinier en Heijlken optreden, wordt duidelijk uit de verkoopakten van de door beide echtelieden nagelaten onroerende goederen.¹²⁾ Tot die erfgenamen behoort alleen een zus van Heijlken, namelijk Neesken, gehuwd met Geert Tholoffs vande Maerse-laer. De andere 31 erfgerechtigden zijn kinderen van de broers en zusters van Reinier en Heijlken. Tot die erfgerechtigden behoort niet Clara, de natuurlijke dochter van Evert Eeckerschot en Meriken Jan van den Acker, die dus kennelijk niet als erfgename geaccepteerd is (zie bepaling 2c in het testament).

Bezittingen

De fundatie van Reinier Francken Verheijden en Heijlken had alleen een levenskans wanneer er bij het overlijden van de langstlevende nog goederen resteerden. We weten inmiddels dat Reinier op 14 mei 1662 overleed en Heijlken op 8 december 1666. De vraag is nu of de fundateurs goederen hebben nagelaten. Gelukkig voor ons werd er in die tijd, evenals nu, een inventaris opgemaakt van het bezit van een overledene ten behoeve van de te heffen successiebelasting. Deze gegevens werden vastgelegd in een akte van prisatie, waarin tevens een taxatie van de waarde van de goederen werd opgenomen. Zowel bij het overlijden van Reinier als van Heijlken zijn zulke akten opgemaakt, waarin tevens de op de goederen rustende verplichtingen zijn beschreven.

Reinier bezat het volgende¹³⁾:

1. huis, schuur, schop, hof en aangrenzend erf, omtrent 2 1/2 lopen groot (Oirschotse maat), gelegen in de herdgang Naestenbest omgeven door de gemeijnt aldaar; de prijs bij verkoop werd getaxeerd op 560 gulden.
2. een obligatie ter waarde van 75 gulden ten laste van Jan Lamberts van Creijelt.¹⁴⁾
3. op het huis en aangrenzend erf berust de verplichting om daaruit jaarlijks aan de provisors van de Tafel van de H. Geest (te Oirschot) 6 lopen rogge te betalen; deze pacht werd betaald met 5 stuivers het vat en getaxeerd op 75 gulden.

Kadastrale kaart Naestenbest, 1937:

1. Oirschotseweg
2. Broekstraat
3. Kapelweg
4. Kruispark
5. Oude klompfabriek

E 1839
voorm. woning
van de fundatie

Heijlken werd aangeslagen in de successie voor de volgende bezittingen¹⁵⁾:

- huis, schuur, enz. als onder Reinier; geen taxatie, omdat hierover in 1662 reeds rechten zijn betaald.
- 4. een stuk akkerland, genoemd de Dassmit¹⁶⁾, omtrent 4 1/2 lopen groot, gelegen in de herdgang Naestenbest; getaxeerd op 180 gulden.
- 5. een stuk weiland, genoemd de Haverdries, omtrent 2 lopen groot, gelegen in de herdgang Naestenbest; getaxeerd op 200 gulden.
- 6. een stuk weiland, genoemd het Houten beemptjen, omtrent 2 lopen groot, gelegen in de herdgang Naestenbest; getaxeerd op 100 gulden.
- 7. uit deze erfenis dient aan de Tafel van de H. Geest te Esch een jaarrente van 2 lopen rogge betaald te worden¹⁷⁾; getaxeerd op 50 gulden.
- 8. de echtelieden hebben aan de armen te Oirschot een jaarrente van 1 mud rogge vermaakt¹⁸⁾; getaxeerd op 300 gulden.

Het is dus duidelijk dat Reinier en Heijlken voldoende bezit hebben nagelaten om de door hen bedoelde fundatie te laten functioneren. Wat is er nu feitelijk met deze goederen gebeurd en werd er voldaan aan de wensen van de fundateurs? Zoals we reeds gezien hebben hadden Heijlken en Reinier 32 erfgenamen. Verdeling van het bezit over deze erfgenamen zou een dusdanige versnippering geven, dat er in de praktijk weinig mee gedaan kon worden. De erfgenamen besluiten dan ook om de goederen te verkopen met waarborgen voor de er op rustende verplichtingen.¹⁹⁾ Het huis en de percelen land brengen samen 650 gulden op.²⁰⁾

Aert Janssen Verrooten koopt het huis met bijgebouwen, hof en aangrenzend erf (zie hierboven onder 1). Aan de koop zijn twee verplichtingen verbonden, namelijk de woonkamer van het huis en de helft van de hof moeten steeds ter beschikking staan van arme bloedverwanten van de fundateurs of van huisarmen uit de parochie van St. Odulphus (zie testament) en de koper dient jaarlijks aan de Tafel van de H. Geest te Oirschot een pacht van 6 lopen rogge te voldoen (zie onder 3). Jan Dirck Rutten, de man van Ariaentje Franck Jacobs (Francken) de Croon, mede-erfgenaam van deze boedel, koopt de Dassmitakker (zie onder 4) en de Haverdries (zie onder 5). Uit de Dassmitakker dient jaarlijks 1 mud rogge te worden betaald ten behoeve van de arme bloedverwanten van Reinier en Heijlken, of bij het ontbreken daarvan aan de huisarmen te Best (zie onder 8).

De Haverdries is belast met een jaarlijkse rente van 2 lopen rogge, te betalen aan de Tafel van de H. Geest te Esch (zie onder 7).

Anthonis Gooris Anthonissen ten slotte koopt het Houten beemptje (zie onder 6). Op dit perceel berust alleen het recht van weg ten behoeve van Geert Tholoff van de Maerselaer.

Het bezit van de fundateurs is dus in 1667 geheel verkocht, doch bij die verkopen zijn wel garanties bedongen die het functioneren van de fundatie mogelijk maken. Hoe die gefunctioneerd heeft, hebben we helaas niet kunnen achterhalen. Het duurt ruim 200 jaren voordat we de fundatie als zodanig vermeld vinden, name-

lijk in een verpondingskohier van Naestenbest dat omstreeks 1800 is opgemaakt.²¹ Daarin staat op folio 68v^o de "Arme Fundatie van Reijnier Franken Verheijden" vernoemd, met als bezit waarover verponding moet worden betaald de "Groote Assmit", groot 4 lopen en 7 roijen. Waarom er nu pas sprake is van de fundatie is niet duidelijk. Wellicht heeft dit te maken met de tijdsomstandigheden, die meer vrijheid voor de katholieke bevolking meebrachten. In een van de volgende artikelen over de Bestse fundaties is hierover misschien meer duidelijkheid te geven.

Hoe het verder verlopen is met het bezit van de fundatie blijkt uit de kadastrale bescheiden. De eerste kadastrale leggers zijn in de gemeente Best rond 1830 opgemaakt. In die leggers wordt onder artikelnummer 147 de fundatie van Reinier en Heijlken geregistreerd.²² De fundatie bezit dan een huis met erf, gelegen onder Naestenbest, sectie E 524, met een perceelsoppervlakte van 103 m² en aangrenzend een perceel bouwland, sectie E 525, groot 415 m². Bovendien behoort tot de fundatie een perceel bouwland in de Bulten, sectie E 1132, met een oppervlakte van 8200 m², wat vermoedelijk de Groote Assmit of Dassmitakker is. Ten behoeve van de aanleg van een weg tussen 1830 en 1857 worden gedeelten van de percelen E 524 en 525 verkocht,²³ terwijl omstreeks 1857 het huis met erf en het aangrenzende perceel bouwland overgaat in handen van Joseph Adriaen Scheepens, landbouwer te Best,²⁴ die het huis in 1869 laat afbreken. Wat er nu met de huisvesting van arme familieleden of huisarmen moet is niet duidelijk.

Het enige overblijvende bezit van de fundatie, het perceel bouwland van 8200 m² werd tenslotte in 1938 geveild.²⁵)

Of hiermee het definitieve einde van de fundatie van Reinier en Heijlken is getekend hebben we niet kunnen achterhalen. Hopenlijk dat een van de lezers ons nader kan informeren over het bestaan van de fundatie.

NOTEN

1. Campinia, 15e jrg. (1985) blz. 141-144, 188-198.
2. Idem, zie blz. 193 e.v.
3. Idem, zie blz. 189.
4. Met betrekking tot de Cantorij, zie: J.W.M. Peijnenburg, DE CANTORIJ VAN OIRSCHOT. Een laatste restant van het middeleeuwse kapittel; en J. Lijten, EEN PAROCHIE IN WORDING, Best 1437-1553; beide in *De Comme geopend*, Eindhoven, Streekarchief Zuid-Oost Brabant, 1983, blz. 60-70, resp. blz. 50.
5. De namen van Reinier en Heijlken komen in de verschillende archiefstukken onder zeer diverse schrijfwijzen voor, doch bij voorkeur zullen hun namen geschreven worden als in het hoofd van dit hoofdstuk.
6. J.A. ten Cate, *De notariële archieven in Noord-Brabant*. 's-Gravenhage 1957. (Notariële archieven), inv.nr. 5115.
Let wel: alle aangehaalde archieven berusten op het streekarchief te Oirschot.

7. Inventaris doop-, trouw- en begraafboeken van Best, Oirschot en Veldhoven (DTB), [inv.nr.](#) 001, fol. 56vo.
8. Dit is niet zo verwonderlijk, omdat Reinier omstreeks 1600 geboren zal zijn. Uit deze tijd zijn weinig gegevens bewaard gebleven, bovendien werd in die tijd de naam van een moeder weinig vernoemd in de doop-, trouw- en begraafboeken.
9. DTB Oirschot, 164, blz. 50.
10. DTB Best, 001, fol. 56v^o: huwelijksinschrijving. De gegevens over de familie Van den Akker zijn, tenzij anders is vermeld, afkomstig uit: W.L. van den Akker, *Het aloude geslacht Van den Akker van 1430 tot heden*. Barneveld 1945, blz. 47 e.v.
Oud-rechterlijk archief Oirschot-Best (RA Oirschot), inv.nr. 146: vernoeming van Jan Thomas als kerkmeester in akte van 24 april 1607. DTB Oirschot, 164, blz. 103: overlijden Heijlken.
11. Oud-administratief archief Oirschot-Best (OAA Oirschot), voorl.inv.nr. 8392: Register van de collaterale successie, akte van 12 juni 1662.
12. RA Oirschot, 214 fol. 89-98: verkoopakten van 13 april 1667.
13. OAA Oirschot, 8392: akte van 12 juli 1662.
14. Obligatie opgemaakt voor schepenen van Oirschot in januari 1660 (RA Oirschot, 211, fol. 1).
15. OAA Oirschot, 8393: akte van 3 januari 1667.
16. Na het overlijden van de vader van Heijlken op 5 mei 1633 (DTB Best, 001, fol. 72v^o) is op 17 december van dat jaar een akte van erfdeling opgemaakt (RA Oirschot, 158, fol. 360-370). Bij deze erfdeling kreeg Heijlken de onder 4, 5 en 6 genoemde percelen grond toegewezen. Ook in het oudste verpondingskohier van Naestenbest worden op folio 23 deze stukken grond vernoemd onder de naam van Reinier (OAA Oirschot, 7022).
17. Deze jaarrente kreeg Heijlken toebedeeld bij de erfdeling in 1633. In die akte is sprake van 1/6 rogge, hier van 2 lopen. Aangezien 12 lopen rogge gelijk is aan 1 mud, zal bij de erfdeling sprake zijn geweest van 1/6 mud rogge.
18. De in het testament genoemde jaarpacht van 12 lopen rogge komt overeen met de hier genoemde rente van 1 mud.
19. RA Oirschot, 214, fol. 89-98: verkoopakten van 13 april 1667.
20. Dit betekent niet dat iedere erfgenaam een kleine 20 gulden krijgt. Uit de verkoopakten blijkt namelijk dat er tien gerechtigden zijn op een gelijk erfdeel, namelijk de zus van Heijlken, de kinderen van vier van haar broers en zusters en vervolgens de kinderen van vijf broers van Reinier.
21. OAA Oirschot, 7024, fol. 68°.
22. Archief gemeente Best 1820-1946 (Archief Best), inv.nr. 1349.
Of hier sprake is van het huis waarin de fundateurs vroeger gewoond hebben, is niet helemaal zeker. Gezien de ligging van het huis (zie het afgebeelde kadastrale kaartje), aan de rand van Naestenbest, is het niet onmogelijk.
23. Archief Best, 1349: artikelnummer 147, volgnummers 4 en 5.
24. Archief Best, 1349: art.nrs. 147/4 en 147/5; en 1352: art.nrs. 1129/15 en 1129/16. Na de afbraak van het huis worden de percelen E 1418 en E 1419, gevormd uit E 524 en E 525 nadat de verkoop voor de aanleg van de weg had plaatsgevonden, in 1870 verenigd tot een perceel met het nieuwe sectienummer E 1839 (inv.nr. 1352, art.nr. 1129/22).
25. Archief Best, 1362, art.nr. 147/3 en 1360, art.nr. 3930/4.

Bijlage

TESTAMENT VAN REINIER FRANKEN VERHEIJDEN EN HEIJLKEN VAN DEN ACKER

Notariële archieven, inv.nr. 5115: protocol van notaris Johan van den Kerckhoff, 1659, fol. 46-47vo.

Inden naem ons heeren Jesu Christi, Amen.

Bijden inhouden van desen tegenwoordigen openbaeren instrumente van testamente sij condt ende kennelijck eenen iegelijcken hoe dat inden jaere desselffs ons Heeren opten vier dach der maent Julij 1659, soo sijn gecompareert voor mij Johan vanden Kerckhoff, openbaer bijden Eedele Raede van Brabant geadmitteert notaris, binnen dese vrijheijt Oirschot residerende, ende den getuijgen naergenoemt:

dije eersaemen Reijnier Francken Verheijden ende Heijlken, dochtere wijlen Jan Thomas vanden Acker, wettige bedgenooten, beide gesont van lichaeme, gaende, staende ende onder de menschen converseerende, oversulcx hen verstant, wille, memorie ende vijff sinnen in allens wel machtich wesende ende gebruijkende; dije welcke overpeijsende de broosheijt der menselijcke natueren ende datter nijet seeckerder en is dan de doot ende nijet onseeckerder dan dure desselffs, nijet wilstende oversulcx van deser werelt scheijden sonder ierst ende voor all van henne tijtelijcke goederen, henlieden bij Godt Almachtich verleent, gedisponeert te hebben,

hebben oversulcx de voorschreven testateuren ouverleijt van iemanden, soo sij verclaerden gemaect, geslooten en geconcipeert, desen hennen testamente, lesten ende uuijtersten wille, in forme volgende ende manieren hijer naevolgende:

Ierst ende voor all doot ende te nijet doende alle voorgaende testamenten voor datum deses bij henlieden gemaect;

Ende henne sielen, soo wanneer de selve uuijt hennen lichaeme gescheijden sullen wesen, hebben sij testateuren bevolen inde heilige protectie van Godt Almachtich ende Maria sijne gebenedijde moedere ende henne lichaemen der gewijder aerden.

Comende hijer mede totte dispositie van henne voorschreven tijtelijcke goederen.

Soo hebben de voorschreven testateuren malcanderen den lest levenden van hen beijden reciproce gemaect ende gegeven alle henne goederen, soo haeffelijcke als erffelijcke egheene uuijtgescheijde oft hoedaenuch de selve souden werden genoemt, omme daer mede te mogen doen al oft sij testateuren beide inden leven wesende souden connen oft mogen doen;

ende oft tgeburde dat den lestlevenden van hen beijden alle henne goederen nijet en hadden verteirt, soo maecken sij testateuren aende huijsaermen, wonende inde Parochie Sancti Odulphi binnen dese Vrijheijt voorschreven, eenen jaerlijcksen ende erffelijcken pacht van twelff lopen roggen, mate van Oirschot, alle jaer te betaelen ende te vergelden, tallen tijden erffelijcke, uuijt de goederen bijden lestlevenden achter te laten,

Ende dat met sulcken verstande oft het gebeurden datter iemant binnen Oirschot oft buijten Oirschot voorschreven vande vruenden van hun testatueren waeren wonende, dat altijt den naeste van bloede hen testateuren bestaende den voorschreven pacht van twelff lopen roggen jaerlijcx sal mogen genieten in soo verre tselve om Godts wille werde versocht ende dat alleenlijck voor den tijt van drije naest volgende jaeren, als wanneer de selve drije jaeren geejndicht wesen de voorschreven rente sal volgen op eenen anderen vrient van hen testateuren, oft bij fou-te van dien aende huijsaermen Sancti Odulphi voorschreven ende dat soo lange iemant vande vrienden het voorschreven legaet sal versoecken als voor, behoudens dat het lopende jaer sal volgen de huijsaermen voorschreven.

Item maecken sij testateuren aende huijsaermen voorschreven de caemere metten halven hoff voor inden dries van het huijs daer sij testateuren tegenwoordich in sijn wonende, om bijde selve aermen, om Godts wille ende ter puerder aelmoesse, nae doet van lestlevende ten eeuwigen daegen gebruijct te worden, behoudelijck dat de vrienden van hen testateuren sullen geprefigeert worden als voorschreven staet.

Item is der testateuren wille dat henne voorschreven huijsinge ende aengelegen erffnisse sal verbonden wesen de voorschreven caemere loffelijck te onderhouden in alle reparatien oft dat den aermen geoirloift sal wesen het selve huijs ende erffenis daer annex daer voor aen te veirden ende gebruijcken, oock dat de voorschreven caemere ende hoff nijet en sal verbonden wesen inde voorschreven pacht van XII lopen roggen.

Item hebben sij testateuren gelegateert aen Maria, dochtere wijlen Peter Francken Verheijden, sijne nichte, de somme van vijffstich Carolus gulden eens, de gulden gereeckent op XX stuijvers.

Item geven sij testateuren aen Clara, natuerlijcke dochtere Evert Eeckerschot, verwect bij Meriken Jan vanden Acker, de somme van vijffentwintich Carolus gulden voorschreven eens ende dat ter puerder aelmoesse ende van Godts wille, nochtans oft gebeurden dat de voorschreven Clara werde gepermitteert mede erffgenaem te wesen van hen testateuren, in sulcken gevalle sal het voorschreven legaet doot ende te nijet sijn.

Voorts henne resterende goederen hoedaenich dije mogen wesen ende dije den

lestlevenden nijet en sal hebben verteirt, maecken sij testateuren aen henne naeste vrienden, de doode hant alomme mette levende te deijlen aende sijde van waer de selve goederen gecomen sijn jure justitutionis mits desen.

Alle welcke puncten, conditien ende articulen voorschreven testateuren hebben verclaert te wesen hennen testamenten, lesten ende uijtersten wille, willende ende begeiren den selve van weerden gehouden te weerden sijn volcomen cracht, macht ende effect te sorteren, tsij bij forme van testamenten, codicil, contract, ghifte oft maeckinge diemen heet ter seacke vanden doot, oft soo eens goet Christen mensche testament alderbest oft aldersterckste soude connen oft mogen wesen. Nijettegenstaende al en waeren alle solemniteijten van rechts oft justitie wegen hijer innen nijet al genochsaem achtervolcht, willende de selve gehouden te werden als in desen onderhouden consenteren etcetera.

Actum ten huijse mijns notaris binnen de vrijheijt voorschreven ten daege, maent ende jaer als voor, ten overstaen van Dielis Moescops ende Adriaen Matijs van Dijck als getuijgen hijer toe geroepen, die de minute deses benefens mij notaris hebben onderteekent ende de voorschreven testateuren affgevraecht wesende oft sij consten schrijven hebben verclaert neen ende oversulcx onderteekent met seecker mercke, vide verso ante.

Was getekend in de marge van folio 47: J. v. Kerckhoff, notaris

en met diverse tekens: Reijnier Francken Verheijden
Heijlken dochtere wijlen Jan van Acker
Adriaen Matijs van Dijck
Dielis Jan Moescops

REGISTER - 15e jaargang 1985

Inhoudsopgave

Cuijck, N. van	
- Stamlijst Van Hout	4-6
- Stamlijst Vlemminc:x	71-73
Hulsen, M.J.	
- Stamlijst Van den Hurk	178-180
Lijten, J.	
- De waarheid omtrent de schenking van Oerle aan Pastel	51-70
- De Oirschotse schouten, drossaards en baljuw	120-134; 164-177
- Oirschotse zoen-accorden (m.m.v. L. van der Mierden)	
A. zoenen wegens doodslag	36-48; 89-100; 145-156
nrs. 52-70	200-208
Mijland, H.	
- De afscheiding van Best en de verdeling van de gasthuizen en fundaties	141-144; 180-198
Scholten, C.	
- Huizen en bewoners te Oirschot van de 17e tot de 20e eeuw	
54. Rijksluisstraat 54	33-35
55. Huis "De Wereld", Molenstraat 8	80-84
56. Huis "De Fransen Hoet", Markt 20	181-187
Suijkerbuijk, J.	
- Het archief van de gemeente Veldhoven, 1921-1945	159-163
Ven-Lommers, T. van de	
- Oirschotse gedichten	
De oude kiosk	22-25
Veertig jaren bevrijd	74-75
De vlooiemarkt.	140
De Mortelen	199
Vera, H.	
- 650 jaar Beerse gemeijnt (slot)	7-21
- Antwerpse poorters afkomstig uit Zuid-Oost Brabant.	26-32; 76-79; 135-139
- Steenovens op en om de Baest	105-119
- Archivalia aangaande de oude Kempische gilden	
27. Onze Lieve Vrouwegilde van Middel- en Westelbeers	85-88

Overzicht van gebruikte afkortingen

B.	Best	Past.	pastoor
burg.	burgemeester	pres.	president
e.v.	echtgenote van	rentm.	rentmeester
H'beek	Hilvarenbeek	secr.	secretaris
kerkm.	kerkmeester	top.	toponiem
M'beers	Middelbeers	V.	Veldhoven
O'beers	Oostelbeers	wed.	weduwe
Oe.	Oerle	W'beers	Westelbeers
Oi.	Oirschot	l.	Zeelst
O'wijk	Oisterwijk		

Aa, Laurens van der -, fundatie	189	Arnoldus, past. van Oerle	62	Besterbroek, top.B.	142	Bruessel, Merten Bertelmeus van	29
Aelbrechts(soen)		August t y ns		Beukenhoef, hoeve te O'beers	115	Brugge, Hans Hendrik van	78
- Arien Willem Henrickszoon	93	-- Augustyn	46-47	Beyere, Willem die -, schout van Oi.	120	Brussel	7;40;96;165-166
- Henrick Aelbrecht Ardtzoon	42	- Willem Jeronimus	135	Beyhaerts, Jacob	9	Buckens, Michiel	136
- Lenard Aelbrecht. Ardt.zoon	41	Baar, van		Bie, Aart. Huibrecht de	29	Buquoy, graaf van	167
- Rutger Aelbrecht Ardtszoon	42	- A. -, pres.schepen van Oi.	172	Biesenrijt, Kerstdaen van	137	Buskens, Arnoldus	136
- Willem	78	- Arnoldus -, rentmeester	189;191	Biggelaar (Bichelaar) van den		Buysen, G. -, lid van het college van G.S.	193
- Wouter Peter	135	van het Gasthuis van Jan Deerns van Nuenen, van het.		- Henrick Gijsberts	181	Buyssene, Machiel Hubrecht de	137
Aalst (Belgie)	28	Gasthuis van Jhr. Dirk van der Ameijden en van de fundatie		- Peter Henricus Gijsbertos	181	Bijnen	
- pastoor van	62	van Jhr. Jan van Herode		Binnenlandse Zaken, minister van	142;195	- Hans Willem	7
Aarle (herdgang)	92;146;155	Beers, Mathijs Jan	30	Birens, Wilhelms	136	- Jacq.	51;65-66;60
Aerssone, Peter	135	Baarschot, top. Diessen	13	Blaarthem	10	Byns, Aert. Willem	32
Aerts, Petrus	78	Beest, landgoed	8-9;17;105;107;109; 111;113;115	Bladel	29;138	Deerns	
Aertssen, Francois Aert	30	Baest.erhoeven	9;17	Blehem, Nicolaas van - meester van Postel	64	- Peter Adam	30
Achel, van		Back		Bloks, Elisabeth Gerit -, fundatie (en van Adriaan van Ham)	189	-- Willem Frank	78
- Ariaentje Peters	33	- Hendrik Peter	28	Blom, top. O'beers	115	Daenen	
- Henricus Michiel Bernaerts	33	- Jan Jans	28	Boelaerts, Henrick	98	- Anna	30
- Peter Hendricks	33	- Jan Peter	28	Boer, Adriaen Cornelis van den	31	- Kerstlaen Laureis	137
Adriaens (zoon) (sen)		Bacx, Willem Hendrick	77	Boegaerts		- Wouter	30
- Antonis	31	Begijnhof zie Amelrijck Booth		- Adriaen Peter	77	Daesdonck, Mechteldt van der	126
- Henrick zie Harnasmaker		gasthuis		- Willem Dirck	32	-, e.v. Karel Cleynael	
- Henrick Adriaan	77	Bartholomeus, Peter	136	Bommel, Johan van	107	Dachverlies, Henrick van -, (wnd.) schout van Oi.	130
- Michiel	77	Bascoth, W. van -, ridder	56	Boogers, Peeter		Dancguers, Cornelis -, fundatie	189
After, Henrick van der	zie	Bastiaens, Mattheus Aart	31	Boomen, Johannes Antonius van den	35	Danelis	
Gysbrechtszoon		Beckers, Joannes	137	Boorenberge, Johannes	136	- Adriaen vorster	201-202
Akker, Heylken Jan Thomassen	189	Beeck, Marten Aal van	31	Booth, Amelrijck	47;143;191;193;	- Dielis Wreyszoon	46-47
van den -, fundatie (en van Renier Franken Verheijden)		Beeckman, Jan Peter	30	fundatie/gasthuis	195-196	- Henrick Laureyszoon	200
Alaerts, Arien Janszoon	46	Beelaerts		Boots, Hendrik Hendrik	29	Davits	
Albert, aartshertog van	68	- Joost -, priester	43;91	Bootselaar, Gregorius Jan	135	- Abraham	183
Oostenrijk		- fundatie zie St. Anna-fundatie		Borchout, Dirck Aertss van	136	- Salomon	83
Alijten, Aart Hendrik	76	Beerlen, Dirk Wouter van	76	Borgers, Petrus	79	- Sara Salomon -, e.v. Levie Philip Levis	83
Ameyden, van der		Beerzen zie Oost- West- Middelpeers		Bosch, Cornelius zie Cornelis van den Henricxsone	77	Delft, Arnoldus van	34
- familie	89	Beersveld, top. O'beers	7-8	Bossche, Mathijs Pauwels van den	77	Dewilde, Jacobus	137
- Anthonis Willemszoon	41	Beerwinkel, Jan Wouter van	76	Boudewijns (Boijdens)		Dicort, Peter Herbert	135
- Arnt Henrickszoon	89	Bekersbergje, top O'wijk	6	- Boudewijn Peter	138	Dielis	
- Danel	89	Belgie	52	- Gielis Anthonis	139	- Heylken Corstensdochter	91
- Daniel -, kastelein	126	Bemelmans, Peter Dirk	32	- Peter Wouter	78	e.v. Thomas de Hoppenbrouwer	
van Herlaar		Bennen, Herten Klaas	28	Boxtel	8;36;45;153;155-156	- Jan Jans Peterszoon	203
- Dirk -, gasthuis	189	Berendorick, van		- Johannes van	137	- Jan Wouter	31
- Hans Peter	135	- Aleydt	208	Braeckhuysen, Cornelis van	31	Diercx (Dircx, Diricx)	
- Joost.	126	- Arike, e.v.. Henrick	208	Braeckmans, Anthonis Jan	138	- Adriaan Janszoon	201-202
Josina Joost -, e.v. I Dirck Swerts en II Natael Adriaan Vos		Danelis Dictus		Brabant.		- Geert.	29
- Kaerle Peter Anthoniszoon	146	- Gerit Henrickszoon	207	- gewest	105	- Marten	79
- Margareta Arnt Henricks- zoon -, e.v. Jan	89	- Henrick Danelis Dictus	207	- departementaal bestuur van	10	- Willem	29
Willemszoon Oppers		hoog- en laagschout van 's-Hertogenbosch		- raad van	79;11-13;127-128; 164-173	Diessen	13;16-17
- Peter Anthoniszoon	42	Bergaigne, Henrick van -, schout.	174	- hertog van	62;zie ook Henrick III	Dicteren, heer van	zie Winrick
- Roeiend -,	147-148;150;200	van Kempenland en van Oi.		-- landdrost van	173	Domeinen, rentmeester van	105
secr. van O1.		Bergen op Zoom	130	- rentmeester van de hertog van	11	de dienst der	
Amsterdam	18;187	Bergeyk	28;138	Brabants Heem	113	Dommelen	30;138
Amsterdam-Rotterdam Bank	187	Berghe, Daniel Hendrik van den	136	Bradefeer, Mathijs	32	- Yvan van -, schout van Oi.	124
Andel, van		Berwouts, Willem Willem -, schout/drossaard van O1.	128	Brants, Antony	181	Doorakkers, Lucas	78
- Peter -, secr. van Oi.	166-169	en H'beek		Brauwens, Henrick Willemszoon	95	Doornen burg	18
en schout van Oi.		Best	47;98;100;125;141-148; 151-152;188-197;203	Brecht (Belgie)	155-156.	Doren, van	
- Petronella -, e.v. Daniel de Swarte	169	- schout van	143;188; zie ook Jean Theodore Steyvers en Willem van Nuenen	Breem, Jan	64	- Aert Pauwel	135
Andries, Adriaan Daam	136	Theodore Steyvers en Willem van Nuenen		Breugel, Peter Willemszoon van	43	- Geert. Adriaan	138
Anna, St.. -, fundatie (of Beelaerts fundatie)	143;189	- secr. van	zie Jean Theodore Steyvers	-, pres. schepen van Oi.		Dorne, van	
Annen, Joannes Lucas	32	burg. van	zie A. van de Velden	Brievinck, Adriaen schout	125	- Ida, e.v. Jan -	53-55;59-60;64-65
Anselmus	55	algemeen armbestuur van	189;197	van H'beek		- Jan	53-60;65
Ansems, Geert Peter	28	Past./kapelaan van	zie Jan van Esch; Henrick Adriaenszoon de Harnasmaker; Melchior Gysbrechtszoon van de Heuvel; Frans Paridans; Ard Anthonis- zoon van Vec:hel	Broeck, Henricus van den	30	- Peter Willem	32
Anthonis (sens)				Broecke, van den		Druckers	
- Adriaan (Antonis)	31			- Dirk Jan	78	- Hendrik Dionijs	78
- Jan (Antonis)	29			- Jan Jan	77	- Mert.en Hendrik	28
- Jan Anthonis	78			Broeckhuys, Evert Jacob	77	Duizel	30;138
Antwerpen	26-27;68;96;156;181			Broecx, Hendrick Jacob	77	Duysborch, Christoffel Geert van	78
- (Hogere) Vierschaar van	26			Brouwhezen, Willem Jan van	30	Eelen	
- (land)deken van	54;56			Bruegelmans, Jan Kersten	79	- Wouter Lambrecht	77
- schout van	53-54					- Joost Lambrecht	135
- schepenen van	53-55					Eelens, Peter Antonis	28

Eerschot, top. St.. Oedenrode	43-45	Geel, Arnout. Hans van	77	Gysbrechts (zoon)		*s-Hertogenbosch	7;12;36;120;122;
Eersel	30;139	Geerits		- Hans Jacob	28		165;173
- schepenen van	59	- Henrick Janszoon	146	Henrick (-van der After)	98-99	- Meijerij	36;120;125
Eeten, Cornelis van -, rotneester van de Huygevoirt.	13	- Jan Henrick	94	- , schepenen van Oi.		- hoogschout van de meijerij Henrick van Bergaigne	125; zie ook zie Wellinus
Eggels, Peter	78	- schepenen van Oi.				- schout van	9; zie ook Masius;
Eindhoven	7;12;31;36;120	Geerts		Haan, Elisabeth de -, e.v. Dirck van Houtum	81	- bisschop van	Ophovius en Zoësius
- heer van	122	- Hans Geert	32				
- Adam Willem van	31	- Jan	30	Haengreefs, Jacob Dirk	30	Herteg(h)s	
Elmpt, van		- Peter	138	Haaren	18	- Adriaen	30
- Jan -, stadhouder van Oi.	165	- Peter Peter	32	Haesdonck, Hendrik Jasper	29	- Arnoldus	30
- Wouter -, schout.	129-130	Gefferi	42	Hadelt, top. O'beers	7;11	Hesters, Han van	137
van Ol.. en H'beek	173	Gehuchten, van		Ham, Adriaan van -, fundatie (en van Elisabeth Gerrit Blok)	189	Heurcx, Godefridus	137
Els tot Boedelham, Clementina	169	- Anna Christina	35			Heurn, J.H. van	14
Geertuyd van -, e.v.		- Antonius	34-35	Ham, van	92	Heuvel (Huevel), van den	
Maarten Christiaan Sweerts		- Elisabeth	35	- Goyaert Dirckszoon	92	- Gysbert	205
Eisen, Abraham	137	- Hendrik	34	- Jan Dirckszoon	92	- Gysbert. Willemszoon	146-147
Empel, Joachim van	76	- Cornelia Maria	35	- Willem Janszoon	42	- H. van den	143;191
Engelbrechts, Lenaart Godevaart	76	- Maria Elisabeth	35	Hamme, Gijsbrecht Dirk	77	- Jasper Gysbrechtszoon	153
Erp, van		- Wilhelmina Antonia	35	Hamsvoort (Hansfort), van der		- Johanna -, wed. van Peeter Leenderts van Roy	34
- Adriaan Jan	78	Geldrop	32;84	- Hans Hendrik	135	- Leenaert Janszoon	95-96
- Anthonis Weygaertszoon	43-44	- schout van zie Peter Verbeeck		- Lucas Jans	107	- Melchior Gysbrechtszoon	154
- n.n.	45	- Helyas Jan van	28	- Peter Hendrik	135	- , past_ van B.	
Es, Jacob Jasper van	135	Spionne, van		Hancraets, Wynant Gielis	28	Heuvel mans	
Esch, van		- Jan Andries	31	Kansen, Gerit	81	- familie	18
- Jan -, pastoor van B.	89	- Simon Simon	29	Hapert	76	- Andreas	108
- Jasper Philippen	165;173	Gennip, Joannes van	79	- past. van	62	- W.	17
stadhouder van Oi.		Geraardsbergen (Belgie)	98	Happen, Willem Henrickszoon	207	Heyackers, top. M'beers	16
Essens, Adr. -, rentmeester van de fundatie Adriaan van Ham en Elisabeth Gerrit Bloks	189	Gerardus, fakteur van Gent.	137	Harnasmaker, Henrick	98-100;148;	Heyden, van der (-, Verheyden)	
Eupen, van		Gerra, bisschop van	zie mgr.	Adriaenszoon de -, Past./kapelaan van B.	151-152	- Adriaen Martenszoon	148;150
- Albertus	32	Gerwen	76	Hase (Haze), de		- Johannes Franciscus	31
- Matheus	32	- Jacobus van	111	- Antonis Peter	76	Heyligen, Willem Peterszoon	202
Everaerts, Wilhelm	124	Gestel	10;76;127	- Jan Peter	76	Heymans	
schout van Oi.		Ghestell, Adriaan Aart. van	77	Haubraken	zie Henrick Moel	- Geert	76
Everse, top. St. Oedenrode	43;45	Ghoortle, Hendrik Wouter van	31	Haygem, Peter Hendrik	78	- Jacobus	79
Everts, Jan	138	Ghoortssone, Hans Godevaert	135	Hedel, herdgang	155	Heyns, Michiel Michiel	79
Eyckelberghe,	64	Ghuens, Bernaart Machiel	137	Hees, van		Hillekens, Thomas Elooi	30
Gerard Coster van		Gielis		- Geraart Jacob	77	Hilvarenbeek	12-13;18;37;
Eynde, van (den)		- Augustyn Jan	135	- Rutger Antonius	135	- (half)heer van	56-57;122;168;170
- Adriaan Jan	78	- Jan	31	Heesters, Wilhelmus	78	zie Ricalt IV	van Merode
- Gerardus	76	- Jan Klaas	78	Heeze	76;139	- schout/drossaard van	zie Willem Berwouts; Wouter van Elmpt;
- Peter Janss.		Gillissen, Jan Reinier	78	- Marten van	77	Lambrecht Fabri; Jacobus	
Eyssen (Eysschen, Eyssens), van		Gobbels, Gielis Hendrik	77	Heilige Eik, kapel	7	Coenraets; jhr. Charles	van Vlierden
- Gielis Laureis	139	Goetmakers, Fransiskus	32	Hele, Johannes Baptiste de	77	- landdeken van	55-56
- Hans Laureis	31	Goossen(s)		Heliast, broeder	54	- kapitteldeken van	63
- Hendrik Laureis	31	-- Filips Huijbrecht	139	Helmond	36	- van kanunnik	zie Paulus Verbeeck
- Cornelis Laureis	30	- Bernardus	35	Helvoirt, past_ van	zie Gerard van Nassau	- scholaster van	zie Jan van Horle
- Willem Elooi	28	- Michiel Goossen	77	Hemeleers, Adriaan	31	Hoecx, Arnoldus	30
Fabri		-- Peter Theeuwen	28	Hendrik, Jacop Coppen	78	Hoeven, Willibrord Dirk van de	135
- Armand	136	Goudsmits, Cornelis Bastiaan	107	Henrick, elect-bisschop van Luik	54-57	Holland	122
- Lambrecht -, schout	129-130;	Goyaerts (Godevaerts, Govaert, Goyvaerts)		Henrick III, hertog van Brabant	59-60	Hoobosch, Mathijs Simon	76
van Oi. en H'beek	173	- Andries	32	Henricx(sone)		Hoof, Henricus van	30
stadhouder van Oi.		Dirk	32	- Jan	30	Hoog-Casteren	10
Fey, Arnoldus	zie Arnoldus Sen'	Guillaume	137	- Jan Hendrik	77	Hoogbroek (voorheen Schilders- broek), top. Oerle	11
Fiers, Dionysius	12	- Henrick -, schout van Oi.	126	- Cornelis (-van den Bosch)	77	Hoogeind, top. O'beers	10-11
Floreffe, abdijs/abt.	52-62	- Jan	136	- Merten Kerstiaen	31	Hoogeloon	77
Franken (Vrancken)		- Jan (Govaerts)	135	- Philip	136	Hoogstraten (Belgie)	156
- Kerstiaan Willem	136	- Niklaas Peter	79	- Willem Dirk	28	Hoppenbrouwer(s) (-, de)	
- Thomas Willem	136	Wouter	90	- Willem (Hendrik)	137	- Daneel	98
Frankrijk	156	Grammaye, J.B.	51;68	Herlaar, kastelein van	zie Danel van der Ameyden	- Dirck Thomas	93
Fransen Hoet, huis te Di.	181	*s-Gravenhage	7;9;165-166;169	Hermans		- Goort Dirck	181
Franssen (Franssoen)		Grevenbroeck, van		- Arnoldus	78	- Henrick (Gieliszoon)	46-47;95-96
- Herman	32	- Anthony -, drossaard	170-171	- Emile Hubertine	185	- Jan Jan Thomas	91-92
- Laureis	138	van Oi.		- Jan	32	- Jeronimus	186
Fruick, Jacob Wouter	30	- Catharina -, e.v. Peter van Andel	169	Herssel, van		- Christina -, wed.	181
		- Peter Jacobus -, schepenen van Oi.	171	- Jan	151	- Jacob Vlemmincx	
		Groenewoud, Mozes	83	- Martin	30	- Maria Goort Dirck	181
		Groenewoudsedijk, top. O'beers	111	Hertog, Johannes	138	- Thomas	91-92
		Grote Aard, top. Oerle	10-11				
		Gruyter, Geerart de	124				
		schout. van Oi.					
		Gudsenhoven	44				

Hor le, Jan van -, scholaster	56	Joris-gilde, St. -, Straten	126	Condt, Frans de	79	Leen, jan Willem van	30
van H'beek		Jorissone, Willem	28	Coninck, de		Leen en Tolkamer	10-11;13
Hosterroth, Walter van	56			- Joost. Ghoort	31	('s-Hertogenbosch)	
Hout, van				- Peter Godevaert	79	Leende	
- stamlijst	4-6	Campinia, tijdschrift.	53;89;150;159	Coomans, Peter Jan	78	Leeuw, Pieter de -,	172
- Francis	112	Campinia, aartsdiaken van	124	Coops, Malbrecht Jan	76	drossaard van Oi.	
Houtum, Dirck van	81	Camps, H.P.H.	53;55;63-64	Coppens		Lefebure, Johan	171
Hove, van		Cantorij, fundatie te B.	189	- Jacob Willem	78	Leiden	171
- Daniel	29	Cants, Hendrik Jan	28	- Peter Jan	137	Lemmens, Dirk Jacob	32
- Gielis Jan	29	Castelijns, Gerardus	79	Corebloem, Joannes	76	Lenar(t)s	
- Hans Joost.	31	Gasteren	30	Cornelis(se) (Cornelissoen)		-- Adriaen Vincent.	76
- Peter Govaart	29	Keldermaas, Udeman Gillis	136	- Aert	135	- Willem Hendrik	136
- Peter Jan	29	Kelst, Hieronymus van -,	130	- Dirk Jan	76	Legpens, Laureis	30
- Wouter Jan (2)	29	secr. van Oi.		- Gerrit	98	Leuven, Universiteit van	68
Huberti, Jaspas	167	Kempen	26-27	- Jan Jan	31	Levis, Levie Philip	83
schout. van Oi.		Kempenland	125-126	- Christoffel	29	Liempde	142
Hurk, van den	178-180	- schout van	120-130;164-175	- Wouter	201	Lieshout, Clara Maria van	32
- stamlijst	178-180	- stadhouder van	120-130;164-175	Cor t, de		Lievers	
- Johannes	84	Kemps, Hendrik en Cathelijne	189	- familie	168	- Gisbert	30
Huygevoirt, top. W'beers	8;13;16	-, fundatie		- Adriaan Henrickszoon	166	- Johannes	30
- rotmeester van	zie Cornelis	Xems, Daniel Godevaert	135	- Hans Geert	135	Linden, Lodewijk van der	129
van Eeten		Kenens, Jan Cornelis	28	- Henrick Antboniszoon		Lintfl, Wouter Jan van	30
Huymen, Guilelmus	136	Kerckhoff, van de		- Jan Symonszoon	146-147	Lockermans, Aert Gerant	138
Huynen, Mathijs	76	- . Gielis Laureys	138	- schepen van Oi.		Loenhout, Wilhelmus Haghen	64
		- Henrick Laureys	138	's Kortten, Michiel Willem	135	van -, priester	
I. -, past. van Oerle	56	Kerckcoerle, van		Cortvriend, Jan Adriaan	30	Loeris, Hendrik Wijs	136
Isabella, aartshertogin van	68	- familie	205	Coryn, Joannes	32	Lo(e)ven	
Oostenrijk		- Gerit Henrick Jans	204	Costers		-- t Godevaert	138
Itten, Koert Willem	79	Gysbrechts		- Dielis Jan	29	- Jan Willem	28
		- Jan Henrick Jans	204	- Hans Aert	78	Longueval, Maria Celestina	167
		Gysbrechts		- Jan Jan	29	de -, e.v. Ferdinand	
Jacobs(sen)		- Jan Rutgers -, secr. van Oi.	129	- Willem Jan	29	van Merode	
- Bartolomeus Franciscus	77	- Rutger Janszoon	129;173;	Court, de la		Loense Aard, top. Hoogeloon	11
- Godevaert Willem	78	schout van Oi.	201-202	- Leopold	109;111-113;115	Loopmans, Everart Jan	30
- Hans (Jacob)	135	Kerkhof, herdgang	33;01;155;181	- Paulus E.A.	10;17	Lopense straat (Oirschot)	46;149
- Jan	77	Kerk-Oerle	51;65-66	Kouwenberg, Gaspar	28	Louwers (Lauwers)	
- Willem Wouterszoon	149;206	Kerstens, Hendrik Hendrik	76	Covenaarst, Peter Aert	23	- Adriaan	83
Jan		Kerstiaenssen, Karel	31	Cranendonck, heer van	122	- Hubertus	76
- Aert Willem	32	Kessel, lt. -, drossaard	zie Willem	Creyten, Adriaan Adriaan	76	Loys, Hendrik Kerstiaan	28
- Mathijs Dirk	135	van	Spierinc van Wel	Kristiaens, Hendrik	138	Luekemans, Jan Goossen	78
- Mathijs Mathijs	136	Keymps, Lenaert Jacobs	94;98-100	(Kristiaen)		Luik	52;56
- Willem Goosen	137	schepen van Oi.		Crockem, Hendrik van	136	(elect)bisschop van	52;62;99;
Janssen(s) (Janszoon)		Klaasen, W. -, archivaris	159	Crom, de		zie ook Henrick	
- Anthonis	77	streekarchivariaat Noord		- familie	155	- aartsdiaken van	Gerard van Nassau
- Artus	30	Kempenland		- Aert Aert	135		78;139
- Denis	90	Claas (sone)		- Hendrick Corneliszoon	154	Luijkgestel	
- Dirk Gielis	31	- Jan	76	- Matineus Aert	135	Lynden, jonker Charles van	130
- Fran.	77	- Mathijs Jan	138	- Peter Janszoon	94;146-147	-, schout. van Oi.	
- Guillelmus	137	- Niklaas	29	pres.schepen van Oi.			
- Hans (Jan)	135;138	Klavier, top.	109	Croon, de		Maenendonckx, Petrus	30
- Hendrik	20;135	Clementina, vrouwe	68	- Hendrick Cornelis	183	Ma(e)rselaar (Merselaar),	
- Hendrik (Hans)	29	Clepper, Geeraert Herman	137	- H. de -, rentmeester	143;189	van de (n)	
- Hendrik Adriaan	32	Clercx, Hendricus Franciscus	81	van de fundaties Hendrik		- familie	155
- Henricus	30	Clermont, Herman van	77	Verbeek en van Gysbert Vlemmix		- Daneel Goyaertszoon	93
- Huibrecht Huibrecht	31	Klessens, Jacobus	14;16	- L.J.A.M.	187	- Goyaert. Jacobszoon	154
- Jacobus	79;107-108	Cleyna(e)1 (Cleynarts)		Croonenhurg, A.B. van	100	- Goyaert Janszoon	149
- Jan Gysbrec:ht	30	-- Bernard Herman	47	Curteribbe (Ouatribbe),	55-50;60;65	- Henrick Henrickszoon	91
- Jan Peter	77	- Frans	46-47;90-91;94;96	Govaert		Maerten, St_ -, deken van	zie mr.W.
- Kerstiaan	78	- Herman -, kanunnik	46-47	Cuyck, Adriaan van	137	Maes	
- Lambrecht.	32	- Jan Carel. (Hermanszoon)	125-126	Kuyle, Peter Daniel	136	- Meerten Willem	29
- Lenaert	31	- Karel -, schout van	47;125-126	Cuyppers, Servaes Rutgeert	135	- Thomas Wynant	135
- Marcelis	32	Kempenland en van Oi.				Maastricht	123;125
- Merten Jan	77	Knegsel	10;66;68	Laagbroek, top. Vessem	11	Maets, Jacques de	31
- Niklaas	32	- pastoor van	62	Laak, Peter van de	34	Maatschappij tot Welstand	18
- Pauwel	135	Cock, de		Lambrechts(zoon)		van Werklieden	
- Rutger	151	- Jacob Joost	76	- Antonis Bertelmeus	136	Maltha	37
- Zeger	137	- Jan Simon	28	- Jan Willem	137	Marcq, Jean de -	170
Jeutten, Merten Hendrik	78	- Simon Simon	29	- Heylken Lambrecht	96	drossaard van Oi.	
Johannes, kerk van St. -,	68	Cockx, Guillaume Pieter	78	- Wouter Bertelmeus	136	Marievorde, Gregorius Willem van	76
te Serie		Coenraets. Jacobus -,	169-170	Lammerdries, top. O'beers	109	Markelbach, Ant-	31
Jong, J. de -, schout. van Oi.	188	drossaard van Oi. en		Langrijt, top. O'beers	18	Markt (Oirschot.)	181
Joossen, Joest Michiel	28	H'beek, stadhouder van		Lantvoirt, top. Oerle	10	Martenssoen, Jacop Goyaert.	98
Joris-gasthuis, St.	37;129;193	Kempenland		Lathouwers, Guillelmus	79	Martinus, St. -, kerk te	45
te Oi.		Koestraat (Oirschot)	170	Latijsne school, rector van	166	St. Oedenrode	
		Coevering, top. St. Oedenrode	43;45				

Masius, bisschop van	9	Naastenbest, herdgang	38;90;149;156
's_Hertogenbosch		Nachtegaal, Arnout Dirk	28
Masthoef (M'beers)	115	Nahuis, van	
Matheus, Rutgeert	137	- Jacobus Peter -,	169;174
Mathys (sone)		drossaard van Oi,	
- Cornelis (Mathys)	136	stadhouder van Oi.	
- Machiel	76	- Peter -, schout. van Oi.	168;174
Mechelmans, Ludolf Jan	31	stadhouder van Kempenland	
Meel, Kerstiaan Francois van	77	en van Oi.	
Meerveldhoven	10;159	- P.E. -, rentmeester	143;189;191
Meeus (sone)		van de Amelrijck Booth fundatie	
- Jan	30	en van de St. Anna-fundatie	
- Merten	30	Namen (Belgie)	52
- Wouter Jan	137	Nassau, Gerard van -,	63
Meeuwis		aartsdiaken van Luik en	
- Johanna -, wed. Peeter	34	pastoor van Helvoirt	
van de Laak		Nederland	36-37;163
- Maria -, wed. Peeter	34	Neelen, Marten Jan	78
van de Laak		Neereind, top. O'beers	10;109
Melyas, Jan Jan van	31	Netersel	12;79
Melyn, Jan Dirk	76	Nichilo (?), Gevaert	64
Merckx		Govaertszoon de -, priester	
- Bartolomeus	98	Nieuwe Erven, top. M'beers	16
- Jan Geeritszoon	98	Molen, Lambrecht Dirk	76
Merode, van		Noord Brabant	53
- Ferdinand Maximiliaan	166-168	- college van G.S.	12;141-143;161;
- Floris	164-165;167		188-197
- Hendrick I	126-129;130	Noord Kempenland, archivaris	zie
- Jan -, fundatie	189	van het streek-	W. Klaasen
- Maximiliaan	126;166-167	archivariaat	
- Ricalt IV	126-128	Netel, herdgang	41;155-156;201;203
- Ricalt V	130	Noyen	
- Willem IV	167	- Hendrik	183
Merseliszoon, Jordaen Aert	147	- Maria Catharina -,	183
(-, de Metser?)		e.v. Gerardus Princee	
Merselius	54-55	Nu(en)en, van	79;152-153
Mertens		- Adriaan	79
- Dominiscus Gevaert	32	- Jan Daems -, gasthuis	189
- Jan Pauwel	29	- Willem -, schout van B.	41
- Peter Peter	78	- W.	191
Mesenbrinck, Herman	31	Nulant, Hendrik Jan van	137
Meemakers, Willem Frans	136	Nijs(sens)	
Metser, de		- Hendrik Peter	29
- Aert Joerdenszoon	149-150	- Jan Geraert	29
- Jordaen - zie Jordaen Aert		- Peter	138
Merseliszoon		- Lucas Denijs	138
- Willem Daniels	107		
Metsers, Thomas Danelszoon	90	Odulphus, St- -, kerk te B.	99
Meulenpas, Johannes Adriaan	135	Oeren, Jan van	31
Michiels(sens) (Michielsoone)		Oerle	10-12;51-69;79;127;
- Hendrik	29		159;161
- Hendrik Ruts	28	- schepenen van	54-55
- Jacob Hendrik -,	107	- schutvorster van	11
alias Timmermans		- parochie	51;58;64-65
Middelbeers	11-12;14;16-17;	- pastoor van	62; zie ook
	78;86;100	Arnoldus en I.	
- pastoor van	105	Oerle (Oirle), van	
Moel, Henrick (- Haubraecken)	124	- familie	60;65
- , schout van Oi.		- Bertha	54-55;58;64-65
Moescops, Francois van	136	- Henrick	38
Molen, Maria van de -,	59-60;64-65	- Peter Bartholomeus	79
e.v. Govaert Curteribbe		- Willem Geerlicxszoon	38
Molenbroek, top.Vessem	11-12	- Willem Willem	38-39
Molenstraat (Oirschot)	81;84	Geerlicxszoon	
Moors, Andr.	139	- Yke, wed. Willem	38-39
Mortel/de la Court, familie	111	Geerlicxszoon	
Mortelen, top.Oi.	199	Oerschoren, top. Oi	126
Mortellaan, J. v.d. -,	111	Oetelaer, Willem van den	151-152
(O'W-M'beers)		Oever, Cornelia Maria van	187
Mutsaers, B.J. -, lid	193	den -, e.v. L.J.A.M.	
college van G.S.		de Kroon	
M/JRO n.v. (Amsterdam)	18	Oeyen, Philip	31

Oirschot	7-10;18;33;36-46;89-100;	Pe(e)ters(sen) (Peterszoon)	
	111;120-130;135;140-156;	-- Adriaan	137
	164-175;181;187-203;200	- Andries	98
- (ha)heer van	96; zie ook	- Antonis Geert	31
		- Bertelmeus Jan Dirk	77
	Henrick I van Merode;	- Hans Peter	77
	Ricalt IV van Merode;	-- Jacobus (2)	78
	Jacob Dirk Sweerts de	- Kerstiaan (Peter)	77
	Landas en Maarten	-- Lucas (Peter)	77
	Christiaan Sweerts	- Nijs (Peter)	29
	schout/drossaard/	- Petrus	78
	baljuw/stadhouder	Pels, Gysbert	95-96
- burg. van	164-175	Perre, Joris Willem	28
		Petershem (Belgie)	125
- secr. van	zie Anthony	Petrus--handen, St. -,	124;126
	Andrieszoon Sc heepsen	kerk te Oi.	
	zie Roeiend van der	Philips N.V.	161
	Ameijden; Peter van Andel;	Philippssone	
	Hieronimus van Kelst; Jan	- Jacob	135
	Rutgers van Kerckoele; Aert	- joost Jan	29
	Sgraets en Jean Theodore	Pieters(sens)	
	Steyvers	- Anthonis Gerart	138
		- Jan Roef	138
	kapitteldeken van	Plattijns, Jasper	28
	Algemeen Armbestuur	Platvoets, Lambrecht Hendrik	31
	142;189	Pompe, Jan Lenart	78
	Rooms Katholiek Armbestuur	Pople, Henrick van	56
	193	Poppel, Everardus van	29
	- Tafel van de H. Geest	Postel, abdijs/priorij	51-66;60
	147	-- meester van	62; zie ook
Oirschelmans, Jacop Mathyszoon	204	Nicolaas van Blehem	
Oisterwijk	7-10;13;36;105;107;120	Postel, Jan Janszeon van -,	64
Olfghate, van		priester	
- Helyana, e.v. Ingelbert	59-60	Princee, Abraham Daniel	81
- Ingelbert -, ridder	59-60;65	Princee	
Onze-Lieve-Vrouwegilde,	85-86	- Gerardus	103
M- W'beers		- Gerardus Henricus	185
Ooms, Hendrik Jan	29	- Gerardus Willem	183
Oostelbeers	10-12;14;17;108-109;	- Hendrik	183;185
	111;115;136	- Petronella Johanna	185
Oost- en Middelbeers	7-12;13;26;85	Prouveur, Francois -,	164-165
(Beerzen)		schout van Oi. en van	
Oost-, West- en Middelbeers	105;107-	Kempenland	
(Beerzen)	108;125;127	Pijpers, Jan	137
Oostenrijk, carte:--	zie Albert en		
hertogin) van	Isabelle	Quatribe	zie Curteribbe
Ophovius, bisschop van	85	Quellijn, Sunte	zie Sint. Quentin
s-Hertogenbosch			
Oppers		Raeckerhoef (W'beers)	13
- Aerd Pauwelszoon	43;89	Reepmaekers, Gerardus	136
- Aerd Pauwels Jan Willemszoon	89	Rokers, Wouter	137
- Jan Willemszoon	89	Reusel	136
- Pauwel Jan Willemszoon	89	Riethoven	136
- Wilhelmina	89	Roefs (Roffs)	
- n.n.	45	- Goyaerd Huybrechtszoon	140
Orf, Jannes	136	- Michiel Willem	29
uss	120	Rome	37;121
Ostade, Albert. van	136	Rommens, Ancelmus Hendrik	30
Ot.tenborch, Aart Lodewijk van	78	Rons, Jan Willem	20
Oudenhoven, van		Roomans, Aart. Aart.	29
- Joannes	77	Rdos (Roes)	
- n.n.	51	- Aert Willem	29
Overbeek, Henricus Egidius van	84	- Reiner Willem	29
		Roose, Hendrik	136
		Rosel, Lodewijk panielszoon	64
		van -, priester	
		Rotterdam	107
Pape, Jan Klaas		Roy(e)	
Papenbeemd, top. O'beers	115	- Francis van	34
Paren, Cornelis Willem	139	- Goossen Dircx van	01
Paridans, Frans	98-99	- Henricus van	34
past. van B.		- Henricus Dircx van	81
Particulier, H.	189	- Margriet	98
rentmeester van de		Peelmans, Hans Willem	
Cornelia Dancgers fundatie			
Parys, Wouter Henrickszoon van	64		
Pauwels			
-- Anthonis Dieliszoon	98		
- Geerit. Dieliszoon	97		
- Gysbert	30		
- Margriet	98		

Roy(e) (vervolg)		Sigmans (Sichmans)	
- Job Willem de	135	- Joannes	138
- Leendert. Aerts van	33	- Peter Aertszoon	151
- Leonardus Peeters van	34	Simons, Arnoldus	32
- Maria Aerts van -,	33	Sint Oedenrode	36;43-45;07;120
wed. Peeter van Achel		- Past. van	zie Corstiaen van
Maria Anna van	34		de Velde
- Merten Willem de		Sint Quentin (Suste Ouellijn)	155-156
- Peeter Leenderts van	33-34	(Frankrijk)	
- Rutgerus van	136	Slaers (Sleets), Hans Aert	130
Rozendeal	18	Sledden , Theodorus	32
Ruecht, Jacop Anthonis de	76	Sleedsens , Petrus	32
Rutten, Jacob Jan	138	Smaelen , Jan Aert	130
Ruyt, Henr. van	32	Smet, Hendrik Kersten	76
Ruyter, Willem de	79	Smetsers , Engelbert.us	04
Ryel, Jan Janszoon van	64	Smeyers , Adriaan Wouter	77
Rijksluiststraat (Oirschot)	33	Smits	
Ryt, van der		- Johanna Maria	63
- Jan Corneliszoon	154	- Rutgert Dirk	137
- Corstiaen Corneliszoon	153	Smolders	
		- Guillelmus	30
Salomon, priester	54	- Jacobus	136
Sammuel	54-55	- Willem Goosen Jan	29
Sande(n) (lande), van den		Smulders, Jan Cornelis	83
- Andries (Adrieenszoon)	201-202	Snelders, Walterus	30
-, schepen van Oi.		Zoesius , bisschop van	85
- Wouter	183	's-Hertegenbosch	
Sander, Jan Hendrik	76	Soetens, Jan Willem -,	172;174
Sanders		stadhouder van Oi.	
- Hendrik Godevaart	77	San	42;98-99
- Jan Godevaart	77	Zondorwijk	10;68
- Lambertos	138	- past. van	62
Santvoert, Matys van de	43-44	Son(ne), van	
Sasse van Ysselt, A. van	145-146	- Hendrik Antonis	32
SaY, Arnoldus	136	- Michiel Jan	32
Schatskuil, top. 01	142	Spoordonk, herdgang	0;115;126;
Sche(e)pens			156;160
- Gerardus	04	Spreeuwel, Jan van	13
- Anthony Andrieszoon	170	Spijker, huis te M'beers	105
-, burg. van		Staatsbosbeheer	161
- Goessen	91	Staten Generaal	13;166-175
- Johannes Henricus	84	Stecher, J.	68
Schelde	26	Steenbergen	18
Schellekens		Steensel	136
- Adriaan Huibrecht	78	Steensel , Hendrik Hubrecht van	136
- Gerardus	136	Steenstraatje (Oirschot)	33
Schellens		Steenvoirt , top O'beers	8-9
- Christienus	31	Stevens	
- Cornelis	31	- Hendrik (Steven)	31
Schepers, Christiaan	79	- Jan Gevaert	32
Scheyntkens, Jan Aert	148;150-151	Steyers, Jean Theodore	41;173
schepen van Oi.		schout/drossaard van Oi.	
Schildersbroek	zie Hoogbroek	secr. Oi. en B.	
Schille, Gerard van	59;61	Stockelmans	
Schoenmakers, Jan Wouter	77	- familie	150
Schoet, Jan Lucaszoon van	94;146-147	- Dirck Aert	151
den -, schepen van oi		- Frederik Jan	135
Schotel, Jasper Jacob	28	- Henrick	151
Schuilendonkse Torendreef,	115	- Jan Bartbolomeus	204
top. M'beers		- Jan Janszoon -, schepen van Oi.	
Schuilendonken, Grote	111	- Joerden Wouter Dirck	149
top. M'beers		Aertszoon	
Schutter, Jan de	76	- Wouter Dirck Aertszoon	140
Sebastiaans, St. -,	126	Stoffels(sone)	
gilde te Oi.		- Everaart.	31
Zeelst	10;138;159;161	- Hubrecht	30
Selen (Celen, Zele)		- Pauwel	29
- Huibrecht Jan	78	Straten, herdgang	126;155;203
- Jan Hendrik	136	Stratum	137
- Joris Jan	28	Strijp	137
- Peter Jan	28	Zuid Oost Brabant,	26
- Willem	28	Streekarchief	
Sgraets, Aert	129-130;173;200	- rayondepot Oirschot	163
secr. van 0		Zuidelijke Nederlanden	68
		Suykers, Jan	76

Swaen, huis te Oi.	33	Tachtigjarige Oorlog	200
Swagers, Mathijs Wouter	29	Tasset, H. -,	12
Swarte, Daniel de -,	169	burg. van Vessem	
stadhouder		Taterbeeck, Jacop Willem van	31
Sweerts (de Landas)		Taxandria	145-146
- Jacob Dirk -, heer van 0	169-171	Tempelaar, Abraham -,	174
- Carel Hendrik Jacob -,	171;174	stadhouder van Kempenland	
drossaard van Oi.		Tempeleers, Joannes	30
Lodewijk Jan Baptist	172	The(e)juws (Theeuwens)	
heer van Oi.		- Aert. Jan	28
- Maarten Christiaan -,	167-169	- Cornelis Hendrik	29
schout. van 01.,		- Matheus Lambrecht	76
heer van Oi.		Thielen(s)	
Swerts, Dirck	126	- Jan Willem	76
Zwinnen, Jan Hendrik	136	- Michiel Joost	138
Zwijns, mor. J. -,	189	Thielmans, Joris Jacob	137
bisschop van Gerra		Thoma(e)s	
Symons, Severijn Willem	137	- Jan Gysbrecht	135
		- Willem Gysbrecht.	135
		Thys	
		- Hendrik Willem	78
		- Jan Joost	78
		Th. -, kanunnik van Floreff	54
		en prior van Postel	
		Tilburg	36;172
		Timmermans	
		- Jacob	zie Jacob Hendrik
			Michiels
		- Jan Jacob	107
		- Peter (Jacob)	105;107
		Toerkees, Jan	201
		Toncierlo, abdi/abt	8;11
		Tops, Dirk Godevaert.	28
		Torrekens de Jonge,	135
		Wouter Jan	
		Tournoy, Josephus	32
		Truddens, Peter Mathijs	137
		Truyens	
		- Jan Peter	138
		- Willem Peter	28
		Tinden, van	
		- Jan Aertszoon	200
			201
			135
		Tweede Wereldoorlog	161;163
		ijelenbreecke, top. B.	149
		Vaieler, Ariers Matheus de	138
		Valckener, Peter Anthonis	28
		Valen, Rutgeert Peter van	28
		Valkenswaard	137
		Vandommelen, Walterus	137

Veehel, Ard Antlaoniszoon van	140;151
-, kapelaan in B.	
Veders, Johannes	137
Veehel	44-45
Velde, van de	
- familie	44
- Anthonis Dircks	90
(Corstiaens)	
- Corstdaen -, past. ven	43-44
St. Oedenrode	
Velden, A. van der -,	191
burg. van B.	
Velder, landgoed te B.	142
Veldhoven	137;159;161;163
Velt, Hendrik van	78
Ven, van de(n)	
- Adriaan Willemszoon	202
- Hendrik Francois	77
Hendrik Janse -, fundatie	189
- Henrick Willem	203
	113;115
- Marten Peterszoon	203
- Wilhelmus	83
- Willem	203
- Wouter Thomaszoon	90;146-147;
schepen van Oi.	201
Vera, H.	26
Verbeeck	
- Henrick Peter -, priester	96-97
- Heylke Peter	96
- Jenneke Peter	96
-- Lyske Peter	96
-- Paulus -, priester	95-96
kanunnik te H'heek	
- Peter -, schout van Geldrop	96
- Willem Peter	96
Verbeeck, Hendrik -, fundatie	189
Verbeke	
- Cornelis Hendrik	79
- Elksen Rooner	31
- Peter Jacob	79
- Reiner Jan	32
Verberne, Sebastiaan	32
Verbraecken, Servaes	32
Verdonck	
-- Adriaan Jan	139
- Henricus	136
- Christiaan Jan	32
- Rombout Jan	31
Vereniging van Nederlandse	159
Gemeenten	
Verheyden, Reinier Francken	189
-, fundatie	
(en van Heylken Jan Thomassen	
van den Akker)	
- zie ook van der Heyden	
Verhoeven	
- Adriaan Jacques	77
- Franciscus	30
- Gerat Geraart	77
- Hendrik Mathijs	29
- Peter Aert	77
Verkoyen, Geraart. Cornelis	31
Vermaijen, Antonis Gysbrecht	138
Verpannen, Peter	30
Verrenbest, herdgang	98;156
Verryt	zie van der Ryt
Vervoet, Adriaan	76
Verweerden, Marie Geert	138
Vessem	10-12;05;107;137;172
- burg. van	zie H. Tasset
Vessem, Thomas Diercx van	7
Vlemmincx	
- stamlijst	71-73

Vlemmincx (vervolg)		Willem, Kersten Claas	137
- Emerentia Jacob -	181	Willems (sone)	
e.v. Antony Brants		- Alexander	137
- Gijsbert -, fundatie	189	- Gregorius	138
- Jacob	181	- Hendrik	32
- Jenne Maria -	183	- Hendrik Simon	28
e.v. Hendrick de Wijs		- Hendrik (Willem)	76
Vleuten, Adr. van der -	189	- Jan	32;137
rentmeester van de fundatie		- Simon	138
Reinier Franken Verheyden en		- Willem Henrickssoon	64
Heylken Jan Thomassen van		Winrik, heer van Dieteren	61-62
den Akker		Wintelre	10;68;113;115;138
Vlierden, Karel (Charles) -,	122-129	Wintelre, Jan Herbertssoon	166
schout/drossaard van Oi.		van -, schout. van O.i.	
en H'heek		Witryts, Jan Corsten	78
Vlieten, Hendrik van der	136	Witvents, Peter Jan	28
Vloet, Joerden Aertssoon van der	39	Woensel	42;138
Vlueten, Machiel Geeritssoon	148;150	Woestenberchs, Hendrik	29
van den -, schepen van Oi.		Wolfswinckel, van	
Volach, Simon van	32	- joest Thomas Joirdenssoon	42
Volders, Jan Klaas	28	- Wauter Thomas Joirdenssoon	42
Voo, Johan Bastiaanssoon de	171	Worenberch, Arnoldus	136
-, drossaard van Oi		Worms, Concordaat. van	51-52
Voorn, Robrecht van -,	130;165;173	Wouters (sone)	
schout van Oi.		- Aerd Willemssoon	205
Voorteind, top. M'beers	16	- Bartholomeus Ardtssoon	97
Vos		- Dionijs	31
- Adriaen (Willemssoon)	125-126	- Fgidius	31
schout. van Oi. en		- Jan Jan	29
pres schepen van Oi.		- Jan Wouter	32
- Natael Adriaenssoon	43;94;126-	- Janneken Matheus	29
schout van Oi, schepen	128;146-	e.v. Geert Dierlcxs	
van Oi., stadhouders	147	- Klaas Wouter	32
van Kempenland		- Cornelis	32
Vrancken		- Herten Jan	77
- Dielis	40	- Theodorus	76
- Marten Dielissoon	38	- Willem	138
Vrancx, Thomas Willem	79	- Wouter	28
Vrede van Munster	7;165	- Wynant Jan Hendrik	31
Vries, Christiaan de -'	172;174-175	Woyten, Jan Herman	29
stadhouder van Oi.		Wynants	
Vrouwerijt., top. O'beers	0-10;105;107	- Adrianus	79
		- Francois Francois	137
		- Guillaume Christiaan	31
		- Jan Hendrik	29
		- Pauwel Cornelis	30
		- Wynant Mathys	29
		Wyns, Hendrik Willem	30
		Wys, Hendrick de	183
W., mr. -, deken van	56		
St. Maarten te Luik			
Waalre	137		
Waalwijk	120		
Waelwijk, Jan van	95-96		
Weelen, Antonis	32		
Wel, Willem Spierinc van	129;173		
-, schout. van Oi,			
lt. drossaard in het land			
van Kessel			
Wellens, Jan Kersten	28		
Wellinus, schout van	59		
's-Hertogenbosch			
Wereld, de -, huis t.e Oi.	81		
Westelbeers	12-13;17;108		
Westerwijck, Joost	129		
Huibrecht, van			
Weye, Hans Andries van 'de	78		
Wiel, Johannes van de	138		
Wielmans, Jan Wouter	31		
Wilhelmina, koningin	163		
Will, van			
- Albertus Josephus	84		
- Anna Maria -, wed.	84		
Gerardus Scheepens			
- Hendrikus	04		
- Johannes Hendrikus	84		
- Cornelia Johannes			
- Theresia -, e.v.	84		
Johannes van de Hurk			
Willem I, koning	141		

OIRSCHOTSE GEDICHTEN

door Toke van de Ven - Lommers

MIJN DIALECT

Mijn dialect, mij diep in 't hart geschreven

Ik blijf oe trouw, hoe dè de tijd ok keert

M'n moedertaal van jongsafón geleerd

Met durp en volk is 't dialect verweven.

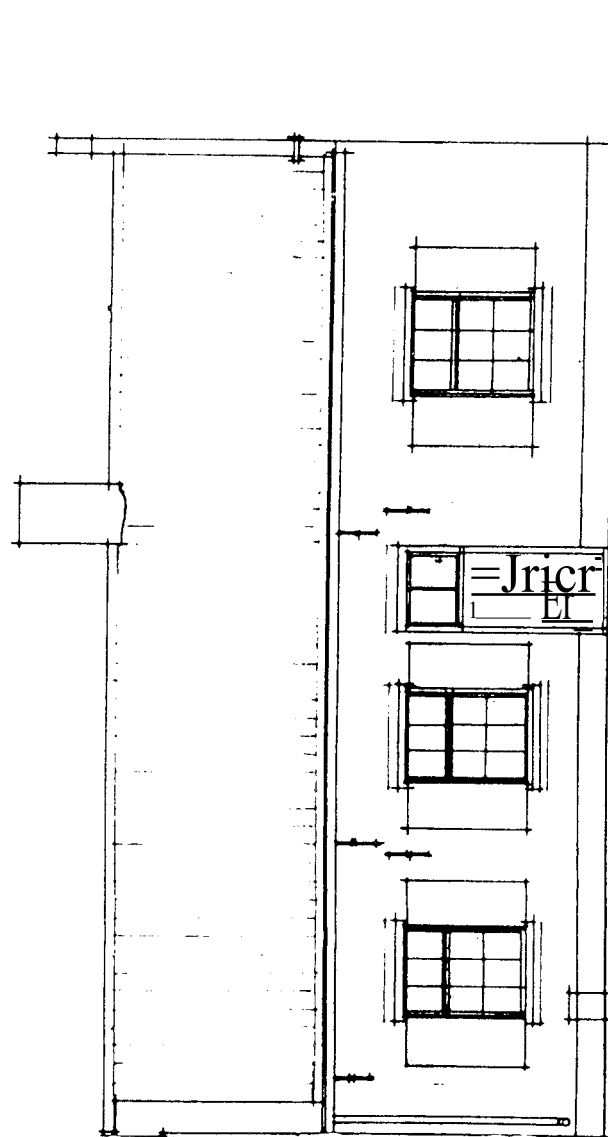
M'n Orskots, ja, ik spreek ut alle dagen

Um stads te praoten komt nie in me op

"Nou", zón ze zeggen, "wé hólt die in d'rre kop

Um in 'n durp zich stads te gón gedragen?"

Z zie S

KOESTRAAT 10
situatie 1943

IV. HUIZEN EN HUN BEWONERS TE OIRSCHOT VAN DE ZEVENTIENDE TOT DE TWINTIGSTE EEUW

door C. Scholten

57. KOESTRAAT 10 (sectie F 3651)

De lijst van onroerende monumenten van de gemeente Oirschot beschrijft dit perceel als volgt:
"Dorpswoning met zijtopgevel met vlechtingen".

De verpondingsregisters van de herdgang Kerkhof vermelden als eigenaars, respectievelijk bewoners de volgende personen:

A.	AERT HENRICK SIJCKENS (overl. 23-06-1666) "huijs en aenstede" grootte: 32 roijen; aanslag 1 g. 7 st. (verpondingsboek I, fol. 61v)	± 1650
B.	HENRICK AERT SIJCKENS (overl. 26-04-1688) omschrijving, grootte en aanslag als onder A (verpondingsboek I, fol. 61v)	1666
C.	AERTS ELIAS DE ROIJ, bij erfenis en koop (overl. 01-09-1738) gehuwd met Maria Henrick Sijckens omschrijving, grootte en aanslag als onder A (verpondingsboek I, fol. 61v en oud-rechterlijk archief Oirschot, inv.nr. 223, fol. 128, zie afgebeelde akte) VEILING: 23-06-1750.	1688
D.	HENDERICK JAN MERCX, door koop omschrijving, grootte en aanslag als onder A (verpondingsboek II, fol. 120v en III, fol. 95, en oud-rechterlijk archief Oirschot, inv.nr. 298, fol. 372)	1750

Koestraat, ca. 1910

Koestraat, ca. 1955

- E. ANNEKEN JASPERS WUIJTENS, wed. en erfgenaem 1757
 Ex testamento, gepasseert alhier ter secretarije dato 7 juli 1756
 van, Hendrick Jansse Mercx.
 omschrijving, grootte en aanslag als onder A
 (verpondingsboek III, fol. 95)
 1764 deling: Carel Olivier en Allegonda Mercx, ieder de helft.

Voor KOESTRAAT 10, vervolgen wij het pand toebedeeld aan Allegonda Mercx

- F. ALEGONDA, dogtere JASPER HENDRICX MERCX, bij deling 1764
 "Het groothuijs en hof" voor de helft
 grootte: 16 roijen; aanslag 13 st. 8 p.
 (verpondingsboek III, fol. 71v en IV, fol. 49v)
 1772 door koop van Carel Olifier
 t'Cleijn huijsje en hof, grootte 16 roijen; aanslag 13 st. 8 p.
- G. ADRIAAN VAN COLLENBORGH 1779
 (gehuwd met Alegonda Jasper Hendricx Mercx)
 "Groot en kleijn huijsje en hof"
 grootte; 32 roijen; aanslag 1 g. 7 st.
 (verpondingsboek V, fol. 48 en VI, fol. 44v)
 1800 verkoop 't Cleijn huisje aan Hendrikus Meeuwis
 De nieuwe omschrijving is als volgt:
 "Groothuijs en hof, grootte: 16 roijen; aanslag 13 st. 8 p.

Het kohier der huizen van 1808 en volgende jaren vermeldt de volgende personen:
 huisnr. 70

(G) Adriaan van Collenburg.

H Cornelis Joseph Essens, bij transport 01-04-1829 (Not. archief Oirschot,
[inv.nr.](#) 5226, Akte nr. 165).

De kadastrale leggers geven de volgende eigenaren:

- H. CORNELIS ESSEN, knoopmaker 1832
 sectie F 745: tuin, grootte 5 r. 20 e.
 sectie F 748: huis en erf, grootte: 1 r. 81 e.
 (artikel 156, volgnrs. 1,2)
 1852 verkoop
- I. SEBASTIAAN HEESTELS, blaauwverver 1852
 omschrijving, grootte als onder H
 (artikel 1563, volgnrs. 1,2)
 1877 verkoop

Verkoop van hof Elias de Roy
van hof van de Vliet en de Vliet
hof van de Vliet en de Vliet
over de Vliet van de Vliet

Willelmus Gaverick Gijbels reef. 9-4 Maer
van de Vliet en de Vliet. Hof Gijbels
sine brederes hof 4-11-5) in de Vliet
van de Vliet en de Vliet. Hof Gijbels
voor de Vliet, hof van de Vliet
als membra van de Vliet en de Vliet
ommandig kinderen Conditio Dame
van de Vliet en de Vliet bij de Vliet
hof Gijbels sine brederes hof 4-11-5) in de Vliet
indesugonant van de Vliet en de Vliet
over de Vliet van de Vliet en de Vliet
vloer van de Vliet en de Vliet, hof van de Vliet
harker lande daer aert als de Vliet, groot
Hames van de Vliet en de Vliet, hof van de Vliet
dat het land van de Vliet en de Vliet is
de Vliet en de Vliet onder de Vliet en de Vliet
van de Vliet en de Vliet, hof van de Vliet en de Vliet
Hof van de Vliet en de Vliet, hof van de Vliet en de Vliet
de Vliet en de Vliet van de Vliet en de Vliet
met de Vliet en de Vliet, hof van de Vliet en de Vliet
over de Vliet en de Vliet, hof van de Vliet en de Vliet
de Vliet en de Vliet van de Vliet en de Vliet
rederes hof van de Vliet en de Vliet, hof van de Vliet en de Vliet
de Vliet en de Vliet van de Vliet en de Vliet
over de Vliet en de Vliet, hof van de Vliet en de Vliet
Jhr

Oud-rechterlijk archief Oirschot, inv.nr. 223, fol. 128
zie onder C.

- J. WILLEM VERSTEGEN, blaauwverver (overl. 17-04-1898) 1877
omschrijving en grootte als onder H
1880: vereniging van de secties: F 745 en F 748 totaal 7 r. 01 e.
verkoop naar artikel 3030: 16 ellen
de nieuwe omschrijving is als volgt:
sectie F 2618: huis, tuin en erf, grootte: 6 roeden 85 ellen
1897: ruiling
van artikel 3790; huis 80 ellen
naar artikel 3790; tuin 87 ellen
de nieuwe omschrijving na deze ruiling is als volgt:
sectie F 3125: huis, stal en tuin
grootte: 6 roeden 78 ellen
(artikel 2872, volgns. 1, 2,3,4)
- K. JOHANNA MARIA ELISABETH FRANCISSSEN en consorten 1898
ieder voor de helft
omschrijving en grootte als onder J
(artikel 2872, volgnr. 4)
1909: verkoop
- L. HENDRIK ALPHONS NUIJENS, aannemer 1909
omschrijving en grootte als onder J
(artikel 4362, volgnr. 1)
1921: verkoop
- M. LAMBERTUS VERSTEEGEN, huisschilder 1921
omschrijving en grootte als onder J
1922: stichting werkplaats
1927: verkoop werkplaats naar artikel 5244, grootte: 91 ca.
De nieuwe omschrijving is als volgt:
sectie F 3651: huis, stal en tuin
grootte: 5 A 87 CA
(artikel 4920, volgns. 1,2,3)
1941: verkoop
- N. PETRUS JACOBUS SMETSERS, timmerman, door koop 1938
sectie F 3652: werkplaats en erf
grootte: 91 CA
sectie F 3651: huis, stal en erf door koop 1941
grootte: 5 A 87 CA
1948: herbouw

V. DE GEMEENTE BEST IN DE EERSTE JAREN VAN HAAR BESTAAN

door J. Suijkerbuijk

BESTUUR

Wanneer Best bij Koninklijk Besluit van 17 augustus 1819 wordt afgescheiden van Oirschot, wordt het bestuur over de nieuwe gemeente nog enige tijd waargenomen door de burgemeester van Oirschot, Jean Theodore Steyvers. Deze situatie duurt voort tot 1 januari 1821, de datum waarop het "Reglement van bestuur voor het platteland in de provincie Noord Brabant" van kracht wordt en Best een eigen bestuursorgaan krijgt.) Dit reglement bepaalt dat het bestuur van de Brabantse gemeenten wordt opgedragen aan een schout en gemeenteraad, geassisteerd door een secretaris, onder toezicht van een districtsschout. De schout wordt door de koning benoemd en de leden van de raad door het college van Provinciale Staten. De schout is tevens lid van de gemeenteraad. Bij de uitvoering van een aantal taken, zoals schouwvoering, bekrachtigen van orders van betaling e.d., moet de schout bijgestaan worden door twee speciaal door het college van Gedeputeerde Staten gecommiteerde raadsleden.

Het genoemde reglement voor het plattelandbestuur wordt reeds in 1825 door een ander reglement vervangen, ten einde in de reglementen die per provincie worden vastgesteld en onderling sterk van elkaar verschillen, meer uniformiteit te krijgen.²⁾ De schout gaat nu weer burgemeester heten en de beide gecommiteerde raadsleden worden voortaan assessoren genoemd. Tevens wordt bepaald dat het aantal raadsleden voor gemeenten met meer dan 1500 inwoners uit negen personen moet bestaan, inclusief de burgemeester. De gemeente Best voldoet ruimschoots aan deze voorwaarde, daar de afgescheiden gemeente, bestaande uit de voormalige herdgangen Aarle, Naastenbest en Verrenbest, in 1825 ruim 1700 inwoners telt.³⁾ De burgemeester en andere raadsleden worden voor een termijn van zes jaar benoemd, waarbij iedere twee jaar een derde gedeelte af moet treden, volgens een van te voren vast te stellen rooster. De afgetreden leden kunnen zich direct herkiesbaar stellen voor een nieuwe periode van zes jaar.

Tot schout van Best wordt door de koning per 2 januari 1821 Willem van Nuenen benoemd, een dan 53-jarige herbergier, oorspronkelijk afkomstig uit Blaarthem.⁴⁾ Hij is gehuwd met Francine (of Francisca) van der Grinten en behoort tot de bemiddelde klasse, daar hij volgens de eerste kadastrale gegevens omstreeks 1830 een drietal huizen en vele percelen grond in eigendom heeft.⁵⁾

Bij de invoering van het nieuwe reglement per 1 januari 1826 wordt hij voor een periode van zes jaar herbenoemd, al heet hij dan geen schout meer maar burge-

meester. Zijn tractement is in al zijn dienstjaren onveranderd f 150,— geweest.⁶⁾ Naast zijn normale salaris heeft hij nog vergoedingen gekregen voor het gebruik van zijn herberg als raadzaal en voor de daartoe benodigde energiekosten. Dit bedrag was in totaal afwisselend f 90,— off 100,—. Wanneer medio 1828 het nieuwe gemeentehuis in gebruik wordt genomen krijgt hij enkel voor het voorschieten van de kosten voor verwarming en verlichting van het gemeentehuis een bedrag van f

Wanneer zijn termijn van zes jaar voorbij is, wordt hij niet meer herbenoemd en komt voor hem in de plaats Adriaan van der Velden, tot dan toe gemeenteontvanger van Best.⁸⁾

De eerste gemeenteraad van Best bestaat uit negen personen, inclusief de schout. Het aantal raadsleden per plaats zal door het provinciaal bestuur zijn vastgesteld, want in tegenstelling tot het reglement voor het plattelandbestuur van 1825, is hierover geen bepaling opgenomen in het eerste reglement. De leden zijn benoemd door provinciale staten zonder dat er enige voordracht heeft plaatsgevonden, maar er is wel rekening gehouden met de personen, voorkomende op de lijst van de twintig "notabelste en geschikste ingezetenen" van Best, welke lijst door het (waarnemend) gemeentebestuur naar de provincie gestuurd moest worden.⁹⁾ Bij een volgende gelegenheid moet de schout tesamen met de overige raadsleden een voordracht doen bij het provinciaal bestuur. Uit deze voordracht, die tweemaal het aantal kandidaten bevat dat nodig is om een voltallige raad te krijgen, kiest het college van provinciale staten de nieuwe raadsleden. Deze voordrachten geschieden bij iedere periodieke aftreding, maar ook bij ontslag of overlijden van zittende raadsleden.

De eerste door het college van gedeputeerde staten gecommiteerde raadsleden, ter assistentie van de schout, zijn Gerard Essens en Nicolaas Goossens. De overige leden, die de eerste gemeenteraad van Best completeren, zijn M. van de Hurk, A. van de Meulegraaf, J.H. van der Sande, H. van Tartwijk, A. van der Velde (in 1824 gemeente-ontvanger geworden) en P. van de Ven.¹⁰⁾

Bij de benoeming van de gemeentesecretaris van Best doet zich de merkwaardige situatie voor dat Jean Steyvers, burgemeester van Oirschot (en Best), tot secretaris van zowel Oirschot als Best wordt aangesteld.) Steyvers, die al een hele ambtelijke loopbaan achter zich heeft en reeds drossaard in de laatste jaren voorafgaande aan de komst van de Fransen is geweest, werd in 1810 maire van Oirschot en in mei 1814 burgemeester.¹²⁾ Conform artikel 51 van het eerste reglement voor het plattelandbestuur moet de gemeentesecretaris de schout "in alle gemeentezaken behulpzaam zijn."¹³⁾ Dit zal hem, toch zeker in het begin, enige moeite gekost moeten hebben, want niet lang voor zijn aanstelling tot secretaris heeft hij, als burgemeester, Willem van Nuenen nog een "persoon met een zeer geslepen houding" genoemd.¹⁴⁾ Bewijzen, die duiden op frictie tijdens hun samenwerking

zijn ons niet overgeleverd. Hierbij moet worden opgemerkt dat ze niet hele dagen bij elkaar hebben gezeten, want de raadsvergaderingen, gehouden in de herberg van schout Willem van Nuenen, werden slechts eens in de één à twee maanden uitgeschreven en de secretaris had zijn kantoor thuis in Oirschot.¹⁵⁾ Bovendien zal hij meer tijd aan zijn werk voor de gemeente Oirschot hebben besteed, dan voor de gemeente Best, getuige ook zijn salaris, want hij verdient in Oirschot f 265,— per jaar en j 135,— per jaar in Best.¹⁶⁾

De vereniging van beide secretariaten in één persoon duurt nog voort tot 1852, wanneer een dergelijke vereniging van functies bij de invoering van de gemeentewet niet meer wordt toegestaan. In 1825 treedt Jean Steyvers af en wordt hij opgevolgd door Hermanus Waterbeek.¹⁷⁾ Steyvers, die in Den Bosch was geboren en gehuwd was met Maria van Cuijck, overleed op 31 augustus 1842 op 74-jarige leeftijd.

POLITIEREGLEMENT

Behalve de organisatie van het gemeentebestuur zijn in het reglement voor het plattelandsbestuur ook bepalingen opgenomen betreffende de taken die de verschillende functionarissen uit moeten voeren. Zo dient het gemeentebestuur onder meer reglementen en verordeningen vast te stellen, welke "voor de belangen hunner gemeenten ... dienstig geoordeeld worden".¹⁸⁾ Dit houdt in dat er verordeningen moeten komen ten aanzien van de brandbestrijding, het schutten van vee en het handhaven van de openbare orde in de gemeente. Het brandreglement kan al in maart 1821 worden afgekondigd en bestaat voornamelijk uit bepalingen inzake de organisatie van de brandweer, de plichten die de burgers hebben in geval van brand en de in acht te nemen voorschriften die het bluswerk zo snel en effectief mogelijk moeten doen plaatsvinden.¹⁹⁾ Het schutreglement, tegelijkertijd met het brandreglement afgekondigd, is bedoeld om het ongeoorloofd schutten van vee op andermans- en op gemeentegrond tegen te gaan.²⁰⁾

Het politiereglement zal hier wat nader worden toegelicht. De schout is verplicht "te waken voor alles, wat de goede orde, rust en veiligheid de gemeente aangaat, en dezelve te handhaven". Hij kan hiervoor beschikken over één of meer veldwachters en indien nodig kan de marechaussée of eventueel de schutterij te hulp worden geroepen.²¹⁾

Voor de totstandkoming van het politiereglement, heeft het gemeentebestuur van Best gewacht, totdat het college van gedeputeerde staten het concept van de gemeente Oirschot had goedgekeurd,²²⁾ waarbij de dubbelfunctie van Jean Steyvers uiteraard goed te pas kwam. Nadat het Oirschotse concept met de opmerkingen van het provinciaal bestuur was ontvangen (2 november 1821), heeft het gemeentebestuur van Best haar concept ingediend (7 december 1821).

De dag voor Kerstmis is het naar Best teruggestuurd, zondat dat er enige aanmerkingen op gemaakt zijn.²³⁾ Hoewel er toch een aantal verschillen tussen beide re-

glementen bestaan, heeft dit geen invloed gehad op de goedkeuring ervan. In het reglement worden in een drietal categorieën aangegeven, welke overtredingen bestraft worden met respectievelijk f 1,50, f 4,— en f 6,— boete.

De volledige tekst van het reglement is als volgt:

Plaatselijke verordeningen of reglement van politie voor de gemeente Best, provincie Noord-Brabant, gearresteerd bij het bestuur derzelve gemeente.

Artikel 1. Met eene geldboete van een gulden en vijftig cents, zullen gestraft worden:

1e. De geenen welke zich zullen veroorloofd hebben, om voetpaden over bezaaide akkers of groesvelden te maken, daar waar dezelve niet van ouds bestaan hebben.

2e. De geenen die met brandende pijpen of met eenige andere brandende stoffen niet behoorlijk overdekt, zich buiten hunne woning zullen begeven.

3e. De geenen die met brandende pijpen of eenige brandende stoffen het zij al dan niet overdekt, met brandende lampen of kaarsen, zich zullen begeven in hunne stallen, schuren, zoogenaamde schoppen, werkhuizen of op hunne zolders.

4e. De bakkers en alle andere ingezetenen welke houts of turfkolen of soortgelijke licht ontvlambare stoffen op hunne zolders of andere gevaarlijke plaatsen zullen hebben geplaatst of laten plaatsen.

5e. De geenen die zich, om het even op welken tijd van het jaar, vermomd zullen hebben begeven buiten hunne woning zonder toestemming van het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur.

6e. De geenen welke met sneeuwballen, steenen of iets diergelijks zullen geworpen hebben, of die eenig spel zullen hebben uitgeoefend, hetwelk door het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur gevaarlijk mogt zijn beschouwd, en alzoo door hetzelfde is verboden geworden, zijnde dit geval de ouders of voogden voor hunne kinderen en pupillen verantwoordelijk.

Dit gedeelte van artikel 3 is mede toepasselijk op alle de ingezetenen die kinderen, onder hun opzigt mogten hebben.

Artikel 2. In eene geldboete van vier guldens zullen zijn vervallen:

1e. De hoofden der huisgezinnen, welke verzuimen mogten, aan het Hoofd van het plaatselijk bestuur aangifte te doen van de aankomst in en eveneens van het vertrek uit hunne woning, van elke vreemdeling, of binnen de gemeente niet gedomicilieerd persoon, hetzij als dienstbode, kostganger of onder welke benaming ook; - moettende deze aangiften geschieden binnen vierentwintig uren na de aankomst en het vertrek van zoodanig vreemdeling, doch zullende de voorschrevene aangiften niet behoeven te geschieden van personen, die bij de ingezetenen, voor eenige dagen of weken komen logeren.

2e. De hoofden der huisgezinnen die van woning veranderen en verzuimd zullen hebben, daarvan, binnen vier dagen na die verhuizing, de vereischt worden-de aangifte te doen aan het hoofd van het Plaatselijk Bestuur.

De hoofden der vreemde huisgezinnen, zich met der woon in deze gemeente nederzettende, zullen eene gelijke boete verbeuren, bij verzuim van bovengemelde aangifte, binnen veertien dagen, na hunne aankomst binnen deze gemeente.

3e. De genen welke hunne honden laten losloopen zonder toestemming van het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur.

4e. De Herbergiers, Tappers en andere lieden van gelijke bedrijven die zonder speciale toestemming van het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur, hunne Herbergen, Tapperijen, Drinkwinkels etc. ten tien uren des avonds, niet zullen gesloten hebben, en houden, en gezorgd dat zich daarin buiten hunne huisgenoten, niemand bevindt; hiervan uitgezonderd de barrière en logementen voor Vreemdelingen.

5e. De genen welke na tien uren des avonds, op aanzegging van eenig Policie Beambte, weigeren mogten dadelijk eene Herberg, Tapperij of Drinkwinkel te verlaten.

6e. Die genen welke op aanzegging van het hoofd van het Plaatselijk Bestuur, weigeren behulpzaam te zijn, zoo in het onderhoud der wegen, het vegen en uitdiepen der waterloopen, alwaar zulks ten laste der gemeente mogt zijn, als in het doen van Burgerlijke Dag of Nachtwagten, of het presteren van andere diensten welke ten laste der Gemeente zijn.

7e. Die genen welke hunne aschhoopen binnen den omtrek van drie Nederlandsche ellen van de gebouwen tot hunne of eens anders woning behorende, zullen geplaatst hebben, alsmede de genen die een aschhok zullen gemaakt hebben, zonder dat hun de plaats alwaar, en de wijze hoedanig hetzelfde zal behoren te worden ingerigt door het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur zal zijn aangewezen.

8e. De Roggenbroodbakkers welke zoogenaamde mik etc. zullen gebakken hebben, zonder speciale toestemming van het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur, en welke broden niet behoorlijk bereid en gebakken zullen zijn.

9e. Zoodanige Slagiers of Vleeschverkopers bij welke bedorven vleesch zal gevonden worden.

10e. De Veehouders welke eenig van hun gestorven, of uit hoofde van ziekte gedood vee, verzuimen zullen, binnen twaalf uren na het overlijden, zoodanig te begraven dat hetzelfde ten minsten eene Nederlandsche el met aarde overdekt zij.

Artikel 3. Eene geldboete van zes guldens zullen verbeuren:

1e. De bakkers in welker woningen zullen gevonden worden:

Heele roggenbroden beneden de zes Nederlandsche Ponden;

Halve dito beneden de drie Nederlandsche Ponden;

Terwijl door hun op verbeurte als voor geene andere dan hele en halve roggenbroden zullen mogen uitverkocht worden, en welke van hun gewoon merk zullen

moeten voorzien zijn, zullende de te ligt bevondende broden, ten voordeele van den armen geconfisqueerd worden.

Artikel 4. De boete welke ingevolge het tegenwoordige Reglement zullen worden verbeurd zullen komen ten voordeele van de Gemeentes Kas, en aan dezelve worden verantwoord, zullende de genen welke weigeren mogten de hun opgelegde boeten te voldoen, tot verhaal derzelve voor en door de daarbij bevoegd verklaarde Autoriteiten worden vervolgd.

Artikel 5. Dit Reglement zal, alvorens van kracht te zijn, in deze Gemeente op de gewone wijze, en voorts jaarlijks worden gepubliceerd, en ten einde aan hetzelfde zoo veel mogelijk de verdere publiciteit te geven, zal daarvan het nodige aantal exemplaren ter officie worden gedrukt.

Aldus gearresteerd bij het Gemeente Bestuur van Best op heden den zevenden December 1800 en twintig.

Het Gemeente Bestuur voornoemd.

De overtredingen en misdrijven waarin dit reglement niet voorziet, worden uiteraard door het justitiële apparaat behandeld. In het archief van de gemeente Best hebben we een aantal stukken uit de eerste jaren van het bestaan van de gemeente gevonden, die een beeld geven van de manier waarop dit reglement door het gemeentebestuur wordt nageleefd. Het betreft overigens het overtreden van één enkel artikel uit het reglement, wat niet wil zeggen dat alle andere artikelen strikt nageleefd zijn, maar bewijzen van overtredingen van andere artikelen, zijn voor de periode tot 1830 in het Bestse archief (nog) niet gevonden.

Artikel 2, lid 4 bepaalt dat herbergen na 10 uur 's avonds gesloten moeten zijn, op straffe van f 4,— boete. Maar op 19 januari 1823 kwam veldwachter Jan Gragtmans omstreeks half elf voorbij de herberg van Jacobus Jaspers, en hij trof daar nog verscheidene klanten aan, zoals Adriaan de Roij, een molenaar uit Straten, Antonij van der Sanden, van beroep timmerman, Jan van den Heuvel, klompenmaker en de arbeider Willem den Ouden.²⁴) De veldwachter trad waarschijnlijk kordaat op, want na een eerste aanzegging gingen de klanten naar huis en de herbergiet sloot de zaak, echter niet nadat de veldwachter hem een boete van f 4,— had opgelegd.

In dit geval deden zich geen moeilijkheden voor. Maar toen schout Willem van Nuenen, vergezeld van de twee gecommiteerde raadsleden Van de Meulegraaf en Van de Ven op 13 oktober 1824 omstreeks half elf een rondgang door het dorp maakte, waren ook alle herbergen nog open en de schout sommeerde de klanten vriendelijk doch dringend naar huis te gaan en de herbergiers om hun zaken te

sluiten.²⁵⁾ Boetes zijn er voor zover bekend niet gegeven, ondanks het feit dat de herbergen te lang open waren gebleven. Er deden zich bij die zaken dan ook geen problemen voor, maar anders was het toen het gezelschap bij de herberg van Gijsbert de Rooij aankwam, waar volgens het proces-verbaal ook nog vele klanten aanwezig waren. De schout deed ook hier zijn plicht en stuurde iedereen naar huis, hetgeen enkelen ook deden. De waard echter protesteerde heftig en beet de schout toe dat niemand "hem te commanderen had" over het al of niet bedienen van klanten, op welk tijdstip dan ook. Na een heftige woordenwisseling werd de schout daarop door Gijsbert de Rooij, zijn vrouw en door één van de klanten, Cornelis Verhoeven, naar buiten gewerkt op een niet al te zachtzinnige wijze. Van de beide raadsleden, die de schout vergezelden, maakt het proces-verbaal geen melding. Het is niet onwaarschijnlijk dat ze bij de eerste schermutseling reeds de benen hebben genomen, omdat ze wellicht graag nog een keer als klant de herberg zouden willen bezoeken.

Vrijdag 15 oktober is vervolgens veldwachter Gragtmans naar Gijsbert de Rooij gegaan om hem een boete van j 4,- op te leggen wegens overtreding van het sluitingsuur van herbergen, zoals bepaald in het politie-reglement.

De waard was blijkbaar nog steeds zeer verbolgen over de visitatie want hij weigerde zeer resoluut de boete te betalen. Hij wilde zelfs liever f 25,- uitgeven aan een advocaat, om het voor de rechter uit te vechten dan de aan hem opgelegde boete te betalen. Het vervolg is jammer genoeg niet meer terug te vinden, hetgeen er naar alle waarschijnlijkheid op duidt dat het voorval toch nog met een sisser is afgelopen.

Dat de schout niet altijd in een even benijderswaardige positie heeft verkeerd blijkt ook uit het voorval, toen hij tijdens baldadigheden, waarbij twee militairen betrokken waren, een bajonetsteek had opgelopen. Ook de veldwachter werd in 1826 tijdens de uitoefening van zijn functie een keer ernstig mishandeld.²⁶⁾

Veldwachter J. Gragtmans, afkomstig uit Asten en gehuwd met de Helmondse Catharina van den Hoek, bezocht overigens wel vaker een herberg, en niet alleen om er boetes uit te delen. In 1832 schrijft het gemeentebestuur van Best een brief naar het college van gedeputeerde staten, waarin toestemming gevraagd wordt, om hem te mogen ontslaan. Hij blijkt namelijk regelmatig in beschonken toestand zijn dienst uit te oefenen. Het provinciaal bestuur wil hem echter nog niet ontslaan, maar hij wordt wel met ingang van 20 december 1832 voor zes weken geschorst, met de aantekening dat het gemeentebestuur hem onmiddellijk mag ontslaan, indien hij nog éénmaal tijdens de uitoefening van zijn functie dronken wordt aangetroffen.²⁷⁾ Na deze beslissing is hij niet lang meer in functie gebleven, want hij overleed op 2 maart 1834 op 53-jarige leeftijd.²⁸⁾

Omdat van de gemeente Best, in de eerste decennia na de afscheiding van Oirschot nog weinig bekend is, willen we daar op deze manier in de toekomst wat

meer aandacht aan besteden. De ons overgeleverde archiefstukken zijn weliswaar zeer schaars en ook de notulenregisters uit die beginperiode zijn zeer summier, maar toch willen we trachten daaruit de Beste gemeenschap en de mensen die daarvan deel uitgemaakt hebben, te beschrijven.

NOTEN

1. Provinciaal Blad, 1820, besluit no. 97.
2. G.A. Oirschot, 1821-1932, inv.no. 176.
3. Provinciaal Blad, 1820, besluit no. 105.
4. G.A. Best, 1821-1945, raadsnotulen 1821-1831 en bevolkingsregister 1821-1830.
5. P.F.M. Rosier, *De arme weduwe ... of de welstand in Best in 1830* (in Campinia, 8e jrg. blz. 28).
6. G.A. Best, 1821-1945, ingekomen stukken 1821.
7. G.A. Best, 1821-1945, gemeente-rekening 1828.
8. G.A. Best, 1821-1945, raadsnotulen 1832-1843 en ingekomen stukken 1832.
9. Provinciaal Blad, 1820, besluit no. 50.
10. G.A. Best, 1821-1945, raadsnotulen 1821-1831 en ingekomen stukken 1821.
11. Idem.
12. Oud-archief Oirschot, resolutieboek 1809-1820.
13. Provinciaal Blad, 1820, besluit no. 97.
14. J. Rogier, *Het nieuwe raadhuis van Best en zijn voorgangers* (in Brabantia, 11e jrg. 1962, blz. 305).
15. Steyvers bezat een aantal huizen in Oirschot, w.o. De Reysende Man. Zie hiervoor "*Huizen en hun bewoners in Oirschot van de zeventiende tot de twintigste eeuw*" in Campinia 1e jrg., blz. 97 en 3e jrg., blz. 216.
16. G.A. Best, 1821-1945, ingekomen stukken 1821 en volgende jaren.
17. G.A. Best, 1821-1945, raadsnotulen 1821-1831.
18. Provinciaal Blad, 1820, besluit no. 97, art. 38.
19. G.A. Best, 1821-1945, ingekomen stukken 1821.
20. Idem.
21. Provinciaal Blad, 1820, besluit no. 97, art. 23.
22. G.A. Oirschot, 1821-1932, inv.no. 1158.
23. G.A. Best, ingekomen stukken 1821.
24. Idem, 1823.
25. Idem, 1824.
26. Idem, 1826.
27. Idem, 1832.
28. G.A. Best, register van overlijden, 1831-1840.

VI. OIRSCHOTSE ZOEN-ACCOORDEN
A. ZOENEN WEGENS DOODSLAG nrs. 71 - 75

door J. Lijten
m.m.v. L. v.d. Mierden voor de transcripties

De verwachting, dat secretaris Aert Sgraerts ons vollediger zoen-akten zou nalaten, is niet uitgekomen. Integendeel. In de voorliggende zoenen wordt wel gezegd, dat het accoord is gesloten "door tusschenspreecken van goede mannen", maar de eerder enkele malen gebruikte toevoeging "daertoe genomen" komt hier helemaal niet voor. Er wordt in deze vijf zoen-accorden ook nergens een uitspraak gedaan. Het accoord komt geheel voor rekening van de twee families, daarin bijgestaan door "goede mannen", in wie we wel peysmekers moeten zien, die door een aangeboren gezag de families bij elkaar brachten en hielpen tot een accoord te komen, maar die niet speciaal daarvoor werden aangesteld door de partijen en die daarom ook geen gezagvolle beslissing konden nemen als boven de partijen staande.

Zoekend naar de oorzaak van deze verandering zullen we ook rekening moeten houden met het optreden van de feodale gezagdragers, waardoor de oorspronkelijke bedoeling van de zoenprocedure doorkruist wordt.

nr. 71

1588 juli 3

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP HENRICK JAN VLEMINCX

Oirschots schepenprotocol van 1588, fol. 302.

Samenvatting van de hand van A. v. Sasse - v. Ysselt in Taxandria jrg. VIII (1901), blz. 308.

SAMENVATTING

Slachtoffer: Henrick Janszoon Vlemincx

Dader: Willem Lambrechtszoon Goyaerts

Zoencommissie

Er lijkt geen officiële zoencommissie benoemd te zijn. De zoen is gesloten tussen de families vermoedelijk met behulp van peysmekers, wier namen echter niet van de namen der familieleden onderscheiden kunnen worden.

Inhoud van het accoord

A. Verzoening.

Aan het einde van het accoord beloven beide partijen zich aan de afspraak, die gedaan is "omme denselven twiste neder te leggen ende ten eynde egeenen meerderen twiste en mochte spruyten", te zullen houden "op soenenbreuck ende soenenrecht".

B. Voorwaarden.

a. zoengeld: 150 zoengulden (á 10 stuivers) in 3 termijnen

1 mud rogge (Zie ook 2. e.)

b. kosten: dokters- en verplegingskosten (niet gespecificeerd)

kosten van het accoord: 10 gulden

kosten van uitvaart: 25 gulden

2. geestelijke genoegdoening

d. 1 kaars voor het H. Sacrament

e. 1 mud rogge (Zie 1. a.) te besteden door de voogden van de minderjarige kinderen van het slachtoffer "soe sy des verantwoirden willen".

3. schulderkenning

b. wijken: gedurende een half jaar niet in Oirschot in de kerk komen maar in Best

wijken op wegen, in kerken en in herbergen als gewoon.

AFWIKKELING

Onmiddellijk na het zoen-accoord zijn twee akten toegevoegd van dezelfde datum en voor dezelfde getuigen. In de eerste belooft de familie van de dader binnen 14 dagen 50 gulden te betalen en binnen het jaar nog eens 50 gulden "soe voor het uytvaert als op het principael". In de tweede belooft de moeder van de dader de voogden van de minderjarige kinderen van het slachtoffer "schadeloos te ontheffen". Verder is niets over afwikkeling gevonden.

COMMENTAAR

Over de wederzijdse families kunnen wij geen bijzonderheden verschaffen. Ook de toedracht van de doodslag blijft ons onbekend. Uit de formulering van het accoord wordt wel duidelijk, dat het slachtoffer niet aanstonds is overleden, maar nogal enige tijd verpleegd is geworden, vóór hij uiteindelijk toch aan zijn verwonding bezweek.

Namens de dader en diens familie is diens moeder, Agnees weduwe van Lambrecht Goyaerts, duidelijk de hoofdpersoon in de onderhandelingen. Het slachtoffer blijkt drie kinderen te hebben, van wie de oudste zoon Jan meerderjarig is en de twee niet met name genoemde andere kinderen nog minderjarig. Een broer van het slachtoffer Goyaert Janszoon Vlemincx en Geerlick Jan Gyssels, vermoedelijk een zwager, zijn "by den here gerichtelyck gestelt" tot voogden van deze

minderjarige kinderen. Vermoedelijk waren zij ook "geboiren momboiren" d.i. voogden krachtens het gewoonterecht. Maar in speciale gevallen, zoals dit, werden de voogden door de schepenbank uitdrukkelijk bij vonnis aangewezen. Deze voogden waren duidelijk de voornaamste woordvoerders van de familie van het slachtoffer.

De voorwaarden

Het zoengeld is nogal aan de hoge kant, vooral als we het oog houden op de hoogte van het zoengeld in de voorgaande accoorden. Daarbij komen dan nog de kosten, die ook aanmerkelijk zijn. Wij hebben de indruk, dat de moeder van de dader nogal vlot was om de kwestie uit de wereld te helpen. Zij moet dan toch betrekkelijk welvarend geweest zijn. Er zal haar veel aan gelegen zijn geweest, dat haar zoon in Oirschot kon blijven, daar zij vermoedelijk voor de uitoefening van haar bedrijf van hem afhankelijk was.

Zoals in de voorgaande zoen-accorden komt ook hier de geestelijk genoegdoening nauwelijks ter sprake. Wat het mud rogge betreft is de formulering zo vaag, dat het als een aanvulling van het zoengeld beschouwd kan worden of als bestemd voor een spynde. Het laatste is o.i. toch iets waarschijnlijker.

De afwikkeling

De eerste nadere regeling, die onder afwikkeling gememoreerd is, deed ons eerst veronderstellen, dat deze handelde over de kosten van uitvaart (25 gulden) + zoengeld (150 zoengulden = 75 gulden). Bij nader inzien lijkt deze mening niet houdbaar. In deze veronderstelling zou het zoenaccorder immers door deze nadere regeling doorkruist worden. De enige mogelijkheid, die overblijft, is, dat deze regeling de kosten betreft. De dokters- en verplegingskosten zouden dan 65 gulden hebben bedragen, wat bij een betrekkelijk lange verpleegtijd niet onmogelijk is. De tweede nadere regeling lijkt ons getroffen, om de voogden zeker te stellen voor het - overigens niet waarschijnlijke - geval, dat de schepenbank het door hen gesloten accorder niet zou goedkeuren.

nr. 72

1589 april 21

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP PAUWELS HENRICX VAN DER VLEUTEN

Oirschots schepenprotocol van 1589, fol. 335".

SAMENVATTING

Slachtoffer: Pauwels Henrickszoon van der Vleuten, kapitein van Aarle
Dader: Willem Henrickszoon van den Maerselaer, zeeldraaier

Zoenco commissie

Zie nr. 71

Inhoud van het accorder

A. Verzoening

Zie nr. 71

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding

a. zoengeld: 40 zoengulden vóór Pasen volgend jaar

b. kosten: kosten van uitvaart: 32 gulden

kosten van het accorder (niet gespecificeerd)

2. geestelijke genoegdoening

d. 7 pond was voor kaarsen

e. 1 mud rogge voor een spynde

3. schulderkenning

b. wijken op wegen en in herbergen als gewoon

AFWIKKELING

Onmiddellijk na het zoen-accorder is een akte opgenomen van dezelfde datum en voor dezelfde getuigen, waarin één van de twee voogden, Gerard Danelszoon van den Dyck, broer van de weduwe van het slachtoffer, de verplichting op zich neemt om de financiële zaken af te wikkelen en de andere voogd daarvan vrijstelt. Daaronder is aangetekend, dat de 32 gulden (van de uitvaart) hem ter hand zijn gesteld.

In de marge is aangetekend, dat Gerard van den Dyck volledige kwitantie gegeven heeft voor alle financiële verplichtingen op 20 mei 1590.

COMMENTAAR

In zijn jaarkronieken in het schepenprotocol van het jaar 1588, fol. 280v° tekent secretaris Aert Sgraets aan: "Opten 3e september is Pauwels Henricx, capiteyn van Aarle, doorsteken door Willem den Zeeldreyer ende is in syne plaatse gestelt Jan Peterssoen van den Schoet".

Uit het zoen-accoord kennen we noch de functie van het slachtoffer noch het vak van de dader. In de aantekening van Aert Sgraets blijven beide familienamen ongenoemd. Met het niet noemen van overigens vaste achternamen moeten we in de Oirschotse situatie steeds rekening houden.

Uit de combinatie van gegevens hebben we niet alleen meer duidelijkheid over de namen en omstandigheden van de personen, maar ook over het feit van de doodslag. Zo zien we, dat de zoen pas ruim een half jaar na de doodslag gemaakt wordt.

Bij de onderhandelingen wordt de weduwe van het slachtoffer bijgestaan door de voogden van haar blijkbaar nog minderjarige kinderen, van wie gezegd wordt, dat zij "oyck bij Pauwelssen voerschreven testamentelyck gestelt" zijn. Vermoedelijk heeft het slachtoffer de aanstelling van de voogden nog met zijn vrouw kunnen bespreken en in een testament vastleggen. Een dergelijke regeling werd door de schepenbank steeds gerespecteerd.

Uit de voorwaarden moeten we wel afleiden, dat de dader niet welgesteld was. Touwslager was dan ook geen beroep, waarin kapitalen te verdienen waren.

Het enige, wat verder nog opmerkelijk is aan deze zoen, is, dat er een kwitantie van volledige afdoening genoteerd is, zij het dan enkel in een marginale aantekening.

nr. 73

1589 juli 10

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP DIRCK GEERLICSZOOM VAN DE MELCROT

Oirschots schepenprotocol van 1589, fol. 339.

SAMENVATTING

Slachtoffer: Dirck zoon van Geerlic Goyaertszoon van de Melcrot

Dader: Peter Peters Corstenszoon Smolders

Zoencommissie

Zie nr. 71

Inhoud van het accoord

A. Verzoening

Zie nr. 71

B. Voorwaarden

1. materiële vergoeding
  - a. zoengeld: 25 zoengulden binnen het jaar (Zie commentaar)
  - b. kosten van uitvaart: 20 gulden
2. geestelijk genoegdoening
  - a. een jaar lang elke week een zielmis
  - b. 6 pond was voor kaarsen
  - c. 1 mud rogge voor een spynde
3. schulderkenning
  - b. wijken: verbanning voor 3 jaar uit Oirschot
wijken op wegen, in kerken en in herbergen met de bijzondere bepaling, dat de dader de familie van het slachtoffer moet ontwijken, waar hun gronden bij elkaar liggen.

AFWIKKELING

Hierover is niets gevonden.

COMMENTAAR

Ook betreffende deze doodslag vonden we een aantekening in de jaarkronieken van Aert Sgraets in het protocol van 1588, fol. 280: "Opten 25 september 1588 is Dirck den soon van Geerlick van de Melcrot doerschoten tot Verrenbest opte Moeste uuyt eene schop door toedoen van Peteren Peter Smolders soen". Hier komt de familienaam van de dader alleen voor in de jaarkronieken, terwijl in het zoen-accoord alleen vaders en grootvaders naam gebruikt worden. Ook de toedracht van de gebeurtenis kennen we alleen uit de jaarkronieken. Uit deze vermelding moeten we wel opmaken, dat hier sprake was van een bewuste moord, waarvoor de dader zich in hinderlaag legde in een schop (een berghok can landbouwwerktuigen), waarvan de wanden, als ze er al waren, meestal enkel uit stro bestonden, zodat de dader daar gemakkelijk zijn geweer doorheen kon steken en ongezien het slachtoffer van dichtbij kon neerschieten.

Het zoen-accoord voor deze opzettelijke moord heeft bijna 10 maanden op zich laten wachten. We konden daarbij verwachten, dat de dader uit Oirschot verbannen zou worden. De tijd van 3 jaar is relatief kort. De vader van de dader heeft goed willen benadrukken, dat hij het zoengeld niet nodig had. Hij belooft in het accoord dit geld te besteden tot uitdeling aan de armen. Het zoengeld is overigens - speciaal met het oog op dit ernstige geval - zeer laag, waaruit ze wel moeten besluiten, dat de familie van de dader eerder arm was dan welgesteld.

Uit de speciale bepaling bij het wijken rijst het vermoeden, dat er tussen de families een kwestie bestond over de grenzen van hun akkers en dat de moord ook dichtbij die betwiste plaats gebeurd is.

1590 april 17

n. 74

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP JAN JANSZOOM DE BRESSER**Oirschots schepenprotocol van 1590, fol 372.**

SAMENVATTING

Slachtoffer: Jan Janszoon de Bresser
 Dader: Lambert Janszoon Laeckmans

Zoencommissie
 Zie nr. 71

Inhoud van het accoord

- A. Verzoening
 Zie nr. 71
- B. Voorwaarden
1. materiële vergoeding
    - a. zoengeld: 4 jaar lang elk jaar 4 Karolusgulden (Zie commentaar)
    - b. kosten: kerkerechten
kosten voor het accoord niet gespecificeerd
  2. geestelijke genoegdoening
    - a. bidden voor de overledene
    - d. 1 kaars voor het H. Sacrament op Sacramentsdag
  3. schulderkenning
    - b. wijken: verbanning voor 1 jaar uit de Notel
wijken op wegen, in kerken en in herbergen als gewoon

AFWIKKELING

Hierover is niets gevonden.

COMMENTAAR

Bij de onderhandelingen wordt de weduwe van het slachtoffer vertegenwoordigd door haar zoon en (vermoedelijk) enkele schoonzons; de dader door twee broers. Het slachtoffer en vermoedelijk ook de dader woonde in de Notel. Uit de voorwaarden moeten we wel afleiden, dat de dader arm was. De 4 Karolusgulden, die hij jaarlijks gedurende 4 jaar moet betalen, hoeven voor de eerste keer pas over een jaar te worden afgedragen. Bovendien vervalt deze verplichting, als de dader zou overlijden of zijn kost niet zou kunnen verdienen.

1592 september 22

nr. 75

ZOEN-ACCOORD VOOR MOORD OP GYSBRECHT DANELSZOON VAN DE MAERSELAER**Oirschots schepenprotocol van 1592, fol. L vo.**

SAMENVATTING

Slachtoffer: Gysbrecht Danelszoon van de Maerselaer
 Dader: Jan Willemszoon van de Maerselaer, zijn oom

Zoencommissie
 Zie nr. 71

Inhoud van het accoord

- A. Verzoening
 Zie nr. 71
- B. Voorwaarden
1. materiële vergoeding
    - a. zoengeld: 25 Karolusgulden in (3?) termijnen van 6 weken
    - b. kosten: 6 lopen rogge voor de kerkerechten
  2. geestelijke genoegdoening
 komt niet ter sprake
  3. schulderkenning
    - b. wijken op wegen en in herbergen als gewoon

AFWIKKELING

Onmiddellijk na het zoen-accoord is een akte opgenomen van dezelfde datum en voor dezelfde getuigen, waarin de dader belooft aan zijn broer Willem, die voor hem de onderhandelingen heeft gevoerd en voor hem borg gebleven is, dat hij hem schadeloos zal houden. Daartoe stelt hij al zijn bezittingen in Willems handen en geeft hem speciaal volmacht, om een akker in de Notel te verkopen of belasten, om met de opbrengst de kosten te kunnen betalen. Verder is er niets over afwikkeling gevonden.

COMMENTAAR

De familie van het slachtoffer wordt vertegenwoordigd door diens weduwe Marike Hendriksdochter (van den) Boom en Lenard, broer van het slachtoffer en voogd van diens kinderen. De dader wordt vertegenwoordigd door zijn broer Willem en een paar anderen, vermoedelijk zwagers. Eigenaardig is, dat de moeder van het slachtoffer, wier man is overleden en die hertrouwd is met Jan Janszoon van Berendonck, bij de familie van de kant van de dader genoemd wordt. Eerst

dachten we aan een vergissing, maar deze indeling wordt nog eens herhaald en is dan identiek. Het is ook logisch: alle broers, zwagers en schoonzusters van de dader horen bij zijn partij; de vrouw en de broers (er is er toevallig maar één) zusters en zwagers van het slachtoffer horen bij diens partij. Toch gaat het enigszins tegen ons gevoel in.

Uit het geheel blijkt duidelijk, dat de familie van de Maerselaer moeite had deze zaak rond te krijgen. Er moet zelfs grond, die noodzakelijk is om de kost te winnen, verkocht of belast worden. Deze financiële problemen worden belangrijk verzwaaard door het zoengeld, dat aan de feodale heren (de hertog en de plaatselijke heer) betaald moet worden. Uit de akte, die wij onder Afwikkeling vermeld hebben, blijkt, dat Willem, de broer van de dader, ook borg gebleven was tegenover de officier voor de betaling van 30 Bourgondische guldens.

Ook betreffende zoen nr. 73 vonden wij een soortgelijke regeling. In het protocol van 1588, fol 315 vo vonden wij een akte van 26 september 1588 - daags na de moord en lang voor het sluiten van het zoen-accordeo - waarin de vader van de dader borg blijft voor de betaling van 30 Bourgondische guldens.

Wij menen hieruit te moeten concluderen, dat Oirschot het verzet tegen de feodale ingreep in de zoenprocedure heeft moeten opgeven. Het optreden van de feodale machthebbers was zeer effectief. Men liet de schout de dader gevangen nemen en deze werd pas vrijgelaten, nadat er voldoende zekere borg was gesteld voor de betaling.

Men schijnt tot overeenstemming gekomen te zijn op een losgeld van 30 Bourgondische guldens. Wij zullen dit bedrag nog meer tegenkomen. Voor welgestelden was het misschien doenlijk, maar voor armen was het een veel te zware last tot groot nadeel van de familie van het slachtoffer. Dat belang moest echter wijken voor de portemonnaie van de mensen met de macht.